

Sanja Simper*

Povijest lječilišta u Lovranu potkraj XIX. i na početku XX. stoljeća¹

U prilogu se rekonstruira tijek i opisuju okolnosti formalno-pravnoga postupka koji su u svrhu proglašenja lječilišta u Lovranu (luogo di cura; Kurort) vodila mjerodavna upravna i politička tijela Markgrofovije Istre u razdoblju od 1898. do 1909. Prilogom se također ukazuje na bogatu i neistraženu arhivsku građu o Lovranu u Državnom arhivu u Rijeci i Državnom arhivu u Trstu, stoga se ovdje objavljuju u cjelovitu prijepisu i hrvatskom prijevodu s talijanskog jezika dva relevantna arhivska izvora koji svjedoče o zaključenju navedenog postupka. Prvi je od njih Zakon od 10. prosinca 1905., kojim se utvrđuju temeljni propisi za uređenje lječilišne uprave u lječilišnom okrugu Lovran, a drugi Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909., br. IX-249/6, koja se odnosi na Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran.

Ključne riječi: klimatsko lječilište i kupalište, zakonska regulativa, Austro-ilirsko primorje, Austrijska rivijera, Lovrana/Lovran, Hrvatska, XIX. stoljeće, XX. stoljeće

Uvod

U ovom se prilogu, utemeljenu na istraživanju izvorne arhivske građe pohranjene u nekim upravnim fondovima u Državnom arhivu u Rijeci i Državnom arhivu u Trstu (*Archivio di stato di Trieste*), opisuje

* Sanja Simper, prof. povijesti i filozofije, zaposlena je u Gimnaziji Eugena Kumičića, Drage Gervaisa 2, 51410 Opatija. Elektronička pošta: sanja.dukic.delogu@ri.t-com.hr.

¹ Ovaj je prilog proširena verzija izlaganja održana 18. travnja 2009. u Lovranu na znanstvenome skupu *Stoljetna tradicija zdravstvenog i kupališnog turizma u Lovranu: Sto godina od objavljivanja lovranskog Lječilišnog pravilnika (1909.–2009.)*.

formalno-pravno utemeljenje lječilišta u Lovranu.² Istraživanjem utvrđene činjenice omogućile su rekonstrukciju tijeka i okolnosti toga postupka te rasvjetljavanje nekih ključnih političkih, ekonomskih i socijalnih aspekata života u Lovranu potkraj XIX. i na početku XX. stoljeća. Nadalje, na ovim je činjenicama utemeljen zaključak da je navedeni postupak proveden u dužem razdoblju, odnosno od 1898. do 1909., s obzirom na to da su ga mjerodavna politička i upravna tijela Markgrofovije Istre uvjetovala realizacijom nekih kapitalnih zahvata na komunalnoj infrastrukturi Općine Lovran, neophodnih za zadovoljenje zdravstveno-higijenskih standarda prema propisima važećih austrijskih zakona.³ Zaključak je stoga u suprotnosti s činjenicama iznesenim u dostupnoj literaturi u kojoj se obrađuje naslovljena problematika – nerecenziranim člancima i objavljenim izlaganjima na stručnim tribinama – čiji su autori nekritički uzimali podatak, ne referirajući na

² Pregledana je relevantna arhivska građa u Državnom arhivu u Rijeci (dalje: DARI) i Državnom arhivu u Trstu (*Archivio di stato di Trieste*, dalje: AST): DARI – 27 (Poglavlarstvo Općine Lovran); DARI – 471 (Općina Lovran, 1918.–1945.); DARI – 019 (Kotarsko poglavlarstvo Volosko); DARI – 1 (Istarski sabor Markgrofovije Istre), opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura; DARI – 1 (Istarski sabor Markgrofovije Istre), Z-1, Zapisnici zasjedanja sabora 1861.–1910., sv. 7; DARI – 1 (Istarski sabor Markgrofovije Istre), opći spis br. 1754 (kat. X/4), Cimitero di Lovrana; AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, busta 1220, fasc. 39/25, 39/24, n. di prot. 24367/97, 1526/98, 25067/98, 6688/98, 8330/98, 15644/98, 26634/98, 33725/902, 17193/905, 19365/905, 39977/05; busta 2841, fasc. IX 249/08 (1907-1918); busta 2878, fasc. IX 128/18, cl. 291 b; busta 2858, fasc. IX 206/11, cl. 291 b; busta 2859, fasc. IX 340/11, cl. 292 d.

³ Općina Lovran bila je tijekom austrijskoga razdoblja dijelom krunovine Austro-ilirsko primorje (*Das österreichisch-illyrische Küstenland*) – poznatije kao Primorje, *Küstenland* ili *Litorale* – koja se sastojala od slobodnog carskog grada Trsta i njegova teritorija, grofovija Gorice i Gradiške te Markgrofovije Istre s kvarnerskim otocima. U pogledu zemaljske i upravne pripadnosti, prema austrijskom pokrajinskom zakonu od 23. studenoga 1868., Općina je bila podređena Kotarskom poglavlarstvu Volosko, odgovornom političkim i upravnim tijelima Markgrofovije Istre, jedne od 21 autonomne pokrajine koje su temeljem „Veljačkoga patenta“ cara Franje Josipa iz 1961. činile Carevinu Austriju. Poslovima pokrajina upravljali su zemaljski sabori i njihova izvršna tijela. Markgrofovijom Istrom (njem. *Markgrafschaft Istrien*, tal. *Margraviato d'Istria*) upravljali su do 1916. Zemaljski sabor i njegovo izvršno tijelo Zemaljski odbor. Sjedište je Sabora bilo u Poreču, ali su zasjedanja 1898. i 1902.–1903. održana u Puli, a 1902., 1904., 1905., 1907. te 1909.–1910. u Kopru. Zemaljski odbor Markgrofovije Istre bio je podređen Carsko-kraljevskom namjesništvu (*K. K. Statthalerei – Präsidium, Luogotenenza*), odnosno Namjesniku (*Statthalter, Luogotenente*) za Austrijsko primorje, sa sjedištem u Trstu, kao glavnome gradu Primorja. Takav se sustav s modifikacijama za Prvoga svjetskog rata zadržao do raspada Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine. Opširnije u: Zakošek, Boris, *Povijest opatijske vlasti*, Grad Opatija, Opatija, 2006., str. 10–13; Beuc, Ivan, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Pravni fakultet Zagreb, Zagreb, 1985., str. 321–337; Strčić, Petar, „Prilog povijesti Istarskog sabora (1861-1916)“, *Arhivski vjesnik*, 34–36, 1991./1992., str. 53–64; Državni arhiv u Rijeci, Sumarni inventar fonda Zemaljski sabor Markgrofovije Istre (1861.–1918.); /1919.–1922./, str. 6–9.

izvor iz kojega su crpili informacije, prema kojemu je Zakon o temeljnim propisima za uređenje lječilišta u Lovranu proglasio Zemaljski sabor Istre u Puli 1898. godine.⁴ Naime isti su autori, ne ulazeći u utvrđivanje okolnosti koje su postupak uvjetovale kao ni u strukturu uprave u austrijskoj Istri u razdoblju od 60-ih godina XIX. stoljeća do 1918., neutemeljeno i pogrešno zaključili da je postupak službenog proglašenja lječilišta u Lovranu bio završen 1898., iz čega proizlazi da nije bio uvjetovan prihvaćanjem utvrđenih standarda te da je u formalno-pravnom smislu bio u isključivoj nadležnosti Zemaljskoga sabora Istre.

Ovom je istraživanju stoga osnovna motivacija bila utvrđivanje povijesnih činjenica iz izvorne arhivske građe i njezino objavljivanje. To je ujedno razlog zbog kojega ono ne teži cjelovitosti obuhvaćanjem svih aspekata te problematike. Prema mišljenju autorice, upućujući na bogatu izvornu arhivsku građu, ovo istraživanje postavlja pouzdanu faktografsku podlogu buduće monografske studije iz naslovljene problematike, kao i novih istraživanja i promišljanja brojnih drugih segmenata suvremene povijesti Lovrana.

Prema proglašenju lječilišta u Lovranu 1905. godine

Poznata je činjenica da je poticaj ubrzanu razvoju Lovrana kao odredišta lječilišnog i kupališnog turizma na tzv. Austrijskoj rivijeri krajem XIX. st. došao od Dioničkoga društva „Quarnero“ iz Beča (*Der Aktien Gesellschaft Quarnero in Wien*), utemeljena 1893. isključivo sa svrhom „da pripremi i razvije Lovran u lječilišno mjesto“.⁵ U praksi je tu svrhu Društvo započelo ostvarivati kupivši 1894. od Državnog carskog erara širok obalni pojas od gradske lučice do ribarskog naselja Ika, radi uređenja obalnoga puta, izgradnje vila i ljetnikovaca i općeg uljepšavanja krajolika, te se danas smatra da je ovom odlukom bio postavljen temelj

⁴ Peršić, Mirjana, „Turistička arhitektura Lovrana na kraju XIX. st. i na početku XX. st.“, *Liburnijske teme*, 1987., str. 205; Kehler, Tatjana – Puharić-Harašlić, Marija, „Lovran – lječilišno i turističko mjesto na prijelazu dvaju stoljeća“, u: Muzur, Amir (ur.), *Potencijali lovranske zdravstvene baštine (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1997., str. 21; Muzur, Amir, „Lovran i Opatija: stari lječilišni rivali“, u: Muzur, Amir (ur.), *Potencijali lovranske zdravstvene baštine (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1997., str. 26–27; Strčić, Petar, „Prilog povijesti Lovrana potkraj XIX. st. i početkom XX. st.“, u: Kolonić Bistričić, Sandra (ur.), *Lovran u XIX. st. (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 6; Blažević, Ivan, „Stoljetni korijeni lovranskog turizma“, u: Kolonić Bistričić, Sandra (ur.), *Lovran u XIX. stoljeću (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 22–23.

⁵ DARI – 27, privremeni dodatak, izdvojeni predmeti – Lovransko groblje.

regularnoj, planskoj i sustavnoj izgradnji Lovrana kao turističkog mjesta.⁶

Istovremeno se javljaju i građanske inicijative u smislu nastojanja na uređenju krajolika, a odnose se na osnivanje *Društva za poliepsanje u Lovranu* (*Der Verschönerungs-Verein von Lovrana*), 22. ožujka 1894. godine.⁷ Svrha i način djelatnosti *Društva* bili su detaljno razrađeni *Pravilima Društva za poliepsanje u Lovranu* (*Statuten des Verschönerungs-Vereines zu Lovrana*), koje je prema važećim austrijskim zakonima odobrilo c. k. Namjesništvo u Trstu. Odnosili su se na održavanje obale „u njezinoj osebujnoj naravnoj liepoti“, zatim njegovanje i zasađivanje „južne vegetacije“ te podizanje promenada, perivoja, paviljona, itd.; uopće, cilj im je bio „pospiešivati procvat obalnih mjesta, nalazećih se u području društva.“⁸ Bilo je planirano da se navedeni zadaci ostvaruju financijskim sredstvima prikupljenima iz redovnih doprinosa članova, organiziranjem zabava, zatim iz izvanrednih te dobrovoljnih doprinosa koji bi se, uz dopuštenje nadležnih političkih tijela, ubirali početkom svake ljetne i zimske sezone. Članovi su se dijelili na utemeljitelje i ostale te su se prema Pravilima obvezivali na dobrovoljno djelovanje u cilju ostvarivanja zadane svrhe. *Društvom* je upravljao Odbor sastavljen od devet članova, odnosno predsjednik i potpredsjednik koji su se na dvije godine – uz revizora, tajnika i blagajnika – birali na Glavnoj skupštini.⁹

⁶ Ugovoru o kupoprodaji potpisano 15. rujna 1894. u Kotarskom poglavarstvu Volosko bio je priložen „situacioni plan“ cijelog otkupljenog područja (opširnije u: Peršič, Mirjana, „Razvoj turističke arhitekture Lovrana u XIX. st.“, u: Kolonić Bistričić, Sandra (ur.), *Lovran u XIX. st. (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 17).

⁷ *Statuten des Verschönerungs-Vereines zu Lovrana*, Im Selbstverlage – Druck von V. Tomičić i dr., Abbazia, 1901., str. 8.

⁸ Na i. mjestu.

⁹ Isto, str. 9. Odbor su činili uglednici iz javnog i društvenog života: Alois Edler von Knöpfler, c. i kr. podmaršal, predsjednik; Carl Seidl, arhitekt, potpredsjednik; dr. Michel Raoult Frappart, tajnik; Emilio von Persich, blagajnik te ostali (Gustav Ritter von Scharmitzer, Ferdinand von Persich, zamjenik načelnika općine, barunica Clara Call, Maria von Scharmitzer, Gabriele Schattenfroh). O predsjedniku Aloisu Edleru von Knöpfleru, c. i kr. podmaršalu (*k. u. k. Feldmarschall-Lieutenant*), poznati su sljedeći podaci: rođen je u Grazu, 5. svibnja 1827. Završio je vojnu akademiju *Teresianum* u Bečkom Novom Mjestu, a u austrijskoj je vojsci tijekom svoje vojničke karijere napredovao do čina podmaršala. Istaknuo se kao sudionik u slamanju talijanskoga *Risorgimenta* (nacionalnog preporoda i borbe za sjedinjenje Italije), tijekom revolucionarne 1848./49. u bitkama kod Mortare i Novare, a potom 1859. u bitkama kod Montebella, Magente i Solferina. Zbog vojnih je zasluga odlikovan visokim državnim i vojnim ordenima te je dobio plemićku titulu *Edler von* (opširnije u: Svoboda, Johann, *Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge von der Gründung der Anstalt bis auf unsere Tage*, zweiter Band, Wien, 1894., str. 128–129).

Uskoro su i općinske vlasti poduzele konkretne korake prema institucionalizaciji turističke djelatnosti u Lovranu. U tom je smislu bila ključna VI. sjednica Poglavarstva Općine Lovan, održana 20. rujna 1897.¹⁰, kada se – pod predsjedanjem načelnika Antonia Gelleticha – raspravljalo o tzv. generalnom regulacijskom planu¹¹ Dioničkog društva „Quarnero“, kojim su bile utvrđene smjernice buduće izgradnje u Lovranu, s ciljem njegove pripreme i razvoja u lječilišno mjesto.¹² Prihvativši pod određenim uvjetima realizaciju plana kao osnovu budućem razvoju Lovrana, Poglavarstvo je usvojilo odluku da se od Zemaljskog odbora Istre zatraži izrada zakonskog prijedloga sa svrhom proglašenja Lovrana lječilišnim mjestom. Zahtjev je u Odboru bio načelno podržan, stoga je na sljedećoj sjednici Poglavarstva, 20. siječnja 1898., odlučeno žurno podnošenje analogne predstavke Odboru, temeljem koje bi se pripremljeni zakonski prijedlog već u tekućem sazivu Sabora stavio u proceduru radi izglasavanja.¹³

Na temelju službenog stajališta Zemaljskoga odbora, da za Lovran postoje istovjetni, pa čak i povoljniji razlozi od onih uzetih u obzir pri svojedobnom utemeljenju lječilišta u Opatiji, izrađen je zakonski prijedlog kojim se ustanovljuju temeljni propisi za uređenje „lječilišne ustanove/ uprave“ (*azienda di cura*) za lječilišni okrug Lovran (*circondario di cura di Lovrana*). Njima je bio određen lječilišni okrug na prostoru od potoka

¹⁰ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura.

¹¹ Regulacijski plan, općenito, na određenom teritoriju unutar svog perimetra utvrđuje izgradnju, proširenje i regulaciju grada, uzimajući u obzir određeni porast stanovništva. Određuje površine za stanovanje, perivoje, javne objekte, industrijske i druge svrhe, cestovnu mrežu, kao i površine koje će ostati neizgrađene. Značajan je izvor za proučavanje urbanističkog razvoja određenog područja. (V. Lozzi Barković, Julija, „Paolo Grassi i regulacijski plan Rijeke iz 1904. god. (Prilog istraživanju urbanističkog razvoja Rijeke s početka XX. st.“, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, sv. XL, 1998., str. 160, bilj. 5.)

¹² Na sjednici se raspravljalo o generalnom regulacijskom planu, na čijoj je osnovi nastao Provizorni generalni regulacijski i parcelacijski plan za Lovran u Istri (*Provisorischer General-Regulierungs und Parzellierungs Plan für Lovrana in Istrien*) iz 1898., kartografski prikaz koji predstavlja sjeverno, priobalno područje s dubokim zaledem te poseban dio uskog obalnog pojasa između Lovrana i Medveje, zvan Labinsko. Zapadna se granica zamišljenog naselja prostire sve do novoga groblja, uz cestu za Lovransku Dragu. Plan Dioničkog društva „Quarnero“, koji je prvo poznato prostorno rješenje Općine Lovran, značajan je za proučavanje snažna zamaha graditeljstva vezana uz uspon turizma, no ostvaren je samo u manjem dijelu (opširnije u: Lorencin, Višnja, „Prostorni planovi Lovrana“, *Liburnijske teme*, 1987., str. 225–229; Peršić, Mirjana, *Lovran – turizam i graditeljstvo: Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Adamić, Rijeka, 2002., str. 18–22).

¹³ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura.

u Iki do potoka Cesare,¹⁴ te od mora u brda približne okomite udaljenosti od jednog kilometra. Utvrđeno je da će lječilišni pravilnik, u skladu s navedenim propisima, ustanoviti c. k. Namjesništvo saslušavši mišljenje Zemaljskoga odbora, te da će lječilišno povjerenstvo (*commisione di cura*, *Kurkommission*) ubirati pristojbu za lječilišne goste, koja će se naplaćivati u skladu s propisima razrađenim u pravilniku, a od čega bi bile izuzete osobe „pripadajuće“ Općini Lovran kao i one sa stalnim boravištem na teritoriju lječilišnoga okruga; za naplatu pristojbe dopušta se političko izvršenje.¹⁵ O zakonskom se prijedlogu pozitivno izjasnilo c. k. Namjesništvo, utvrdivši da se sadržajem podudara s važećim zakonima već uređenih lječilišta u Opatiji, Lošinj i Portorožu te je dakle u skladu s principima koji su u tom smislu bili prihvaćeni u Austrijskom primorju.¹⁶ Zakonski je prijedlog potom bio izglasan na XI. sjednici Zemaljskog sabora Istre u Puli, 16. veljače 1898.,¹⁷ te je posredstvom c. k. Namjesništva u Trstu bilo zamoljeno od Ministarstva unutarnjih poslova njegovo podnošenje caru na potvrdu 24. ožujka 1898. godine.¹⁸ U suvremenom je tisku događaj bio popraćen optimističnim riječima:

¹⁴ Lječilišni okrug Lovran prema prijedlogu zakona prostirao se od potoka Banina u Iki do potoka Cesara u Medveji.

¹⁵ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura; AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 2506/98.

¹⁶ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 2506/98.

¹⁷ DARI – 1, Z-1, Zapisnici zasjedanja sabora 1861.–1910., sv. 7, Protocollo della XI. seduta della Dieta provinciale Pola, 16. veljače 1898., Allegato B: Legge colla quale vengono stabilite le norme fondamentali per la regolazione dell'azienda di cura per il circondario di cura di Lovrana.

¹⁸ Struktura uprave u razdoblju od 1861. do 1918. utemeljena je na osnovnim državnim zakonima na kojima je bila zasnovana osnova austrijskoga pseudokonstitucionalizma te je bila uglavnom ista u svim austrijskim pokrajinama. Zemaljski sabor Istre (*Dieta Provinciale dell'Istria*), pokrajinsko zastupničko tijelo Markgrofovije Istre, kao izraz državnim zakonima propisane pokrajinske autonomije imao je određene zakonodavne ovlasti unutar široka djelokruga poslova iz oblasti političkog, ekonomskog, kulturnog i prosvjetnog, odnosno društvenog života. Sabor je iz redova zastupnika birao Zemaljski odbor, tj. vladu (*Giunta Provinciale*) – izvršni organ Sabora. Iz redova su Odbora dolazili kao prijedlozi nacrti zakona na raspravu pred Sabor. Nacrte je odobravao Sabor, no da bi saborski zakon postao obvezujući, morao ga je odobriti car, kontrastirati odgovarajući ministar, a morao je biti i objavljen u službenim novinama. Zapisnici saborskih sjednica u kojima su bile zabilježene saborske rasprave upućivali su se preko Namjesništva u Trstu caru na uvid i potvrdu. Namjesništvo je bilo podređeno Ministarstvu unutrašnjih poslova u Beču, koje je vodilo unutrašnju upravu, te je zajedno s ostalim ministarstvima, kao najvišim organima vlasti prema Veljačkomu patentu iz 1861. i Prosinačkim zakonima iz 1867., činilo krunsko vijeće. Ministri su imali pravo predlagati vladine nacрте pred Carevinskim vijećem u Beču. (Opširnije u: Beuc, Ivan, nav. dj., str. 321–337; Strčić, Petar, *Prilog povijesti Istarskog sabora...*, str. 53–64; Državni arhiv u Rijeci, Sumarni inventar fonda Zemaljski sabor Markgrofovije Istre (1861.–1918.); /1919.-1922./, str. 6–9.)

U sjednici Istarskog sabora od 16. II. t. g. bila je primljena u drugom i trećem čitanju zakonska osnova, kojom se ustanovljuje temeljne propise za upravu lječilišta u Lovranu [...] dakako da ima ova osnova biti potvrđena od Njegovoga Veličanstva, da postane zakon. Neima razloga za to, da nebi potvrđena bila pak će tako, uz Opatiju, obstojati takodjer u Lovranu lječilišna uprava – Bilo u dobar čas!¹⁹

Međutim prijedlog zakona, usprkos očekivanjima i molbama Općine Lovran nadležnim političkim i upravnim tijelima, nije mogao biti podnesen na vladarsku sankciju tada, a ni nekoliko sljedećih godina. Odugovlačenje s proglašenjem lječilišta bilo je neposredno povezano s tamošnjim nezadovoljavajućim infrastrukturnim naslijedom, osobito stanjem gradske kanalizacije te katastrofalnim sanitarno-higijenskim uvjetima koji su iz toga proizlazili; sanacija je zahtijevala žurno izvođenje zahvata na koje se Općina do tada još nije bila odlučila.²⁰ Zaključak proizlazi iz zapisnika sjednice c. k. Pokrajinskog sanitarnog vijeća u Trstu (*i. r. Consiglio sanitario Provinciale*), održane pod predsjedanjem pokrajinskog sanitarnog referenta dr. A. Bohate 22. srpnja 1905. godine.

Na sjednici se pod prvom točkom dnevnoga reda, na temelju opsežna izvješća sanitarnog inspektora dr. De Celebrinija, raspravljalo o utemeljenju lječilišta u Općini Lovran.²¹ U spomenutom je izvješću, uz osvrt na opće prilike, težište na analizi zatečene sanitarno-higijenske situacije u Općini Lovran. U njemu se u uvodu podsjeća kako izglasani prijedlog zakona u Zemaljskom saboru Istre iz 1898. nije mogao do sada biti potvrđen zato što sanitarno-higijenski uvjeti tamo „nisu nipošto jamčili ni približno zadovoljenje najosnovnijih i uobičajenih potreba, propisanih za očuvanje zdravlja eventualnih posjetitelja lječilišta“²² te da Općina, „...iako privilegirana zbog svoje klime, u mnogočemu umjerenije i ugodnije od opatijske i svoga mora, nije bila, s druge strane, u stanju ponuditi svojim posjetiocima minimum sanitarne sigurnosti koja se zahtijeva od jednoga lječilišta, iako je zimi i na proljeće bila posjećena

¹⁹ *Naša sloga*, br. 9, god. XXIX., Trst – Pula, 1898., str. 3.

²⁰ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 33725/02.

²¹ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura; AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05.

²² AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05, u izvorniku: *...non davano alcun affidamento, che le esigenze le più comuni ed ovvie atte a salvaguardare la salute degli eventuali frequentatori del luogo di cura, sarebbero state neppur lontanamente soddisfatte.*

kao klimatsko lječilište, a ljeti kao kupalište.²³ Ističe se i da je do sada prije svega bila neprimjerena usluga javne čistoće, odnosno neriješeno odlaganje smeća i odvodnja otpadnih voda, te je nedostajao prostorni plan gradnje, a još i danas nedostaje karantena za zarazne bolesti koja bi odgovarala potrebama lječilišta. Neprikladan je i smještaj aktualnog groblja, koje se nalazi tek na nekoliko koraka od najnaseljenijega dijela grada; ono je osim toga tako skućeno da se ukopi u već postojeće grobove vrše i prije isteka zakonski utvrđenoga roka od tri godine. Jedini je pozitivan pomak, prema mišljenju inspektora, bilo uvođenje vodovoda s Ućke, što je bila zasluga Dioničkoga društva „Quarnero“.²⁴ Inspektor dalje navodi kako do sada „...uza sva nastojanja najsajnijih i najkulturnijih elemenata ovoga kraja, do nedavno nije bilo moguće postići obvezujuće odluke Općinskoga poglavarstva koje bi jamćile propisima uređenu budućnost lječilišta...“²⁵ čemu je razlog „...neukost i tvrdoglavost seljaka koji čine većinu općinskoga poglavarstva...“²⁶ No smatra da se do danas „...konaćno uspjelo preobratiti dio seljaka...“²⁷ te je Poglavarstvo ipak izglasalo izgradnju nove kanalizacije, premještaj groblja, izgradnju manje bolnice za infektivne bolesti i općinske klaonice, koja je do sada također nedostajala. Izveden je i prostorni plan gradnje, stoga je bila izglasana i garancija za odgovarajuću općinsku pozajmicu. U izvješću dalje stoji:

Iz navedenoga se Namjesništvo moglo uvjeriti da od strane Općinskoga poglavarstva nije propušteno ništa kako bi se osigurala osnova budućem lječilištu, stoga ono danas nije nesklono predložiti prijedlog zakona, donesenog u Zemaljskom saboru Istre 1898., na vladarsku sankciju, ali, također, ono želi ćuti i stajalište uvaženoga vijeća [c. k. Pokrajinskog

²³ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05, u izvorniku: *...se anche favorito dal suo clima, in molti riguardi più mite ed ameno di quello di Abbazia ed il suo mare, non era d'altro canto in grado di offrire ai suoi frequentatori quel minimo di sicurezza sanitaria che si deve esigere da un luogo di cura se anche frequentata d'inverno e nella primavera come luogo climatico e d'estate come stazione balneare.*

²⁴ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05.

²⁵ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05, u izvorniku: *...con tutta la buona volontà degli elementi più illuminati e colti del paese non era possibile fino agli ultimi tempi di ottenere deliberati impegnativi da parte della rappresentanza adatti ad assicurare un avvenire regolato al luogo di cura...*

²⁶ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05, u izvorniku: *...causa ignoranza ed ostinatezza dei villici, che formano la maggioranza della rappresentanza.*

²⁷ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05, u izvorniku: *...ma finalmente si riuscì di convertire anche una parte dei villici...*

sanitarnog vijeća, op. a.].²⁸

U nastavku izvješća inspektor se osvrnuo i na ostale neizostavne elemente lječilišta u Lovranu. Pohvalio je čistoću mora i dostatan broj kupališta koja svojim kapacitetima zadovoljavaju sadašnju posjećenost, no istaknuo je nedostatak objekata s kupkama. Osvrnuo se na postojanje sanitarne službe, istaknuvši da je obavljaju tri liječnika opće prakse, dok je služba općinskoga liječnika još uvijek bila nerealizirana, a liječenje siromašnih povjerenom liječniku dobrotvorne Zaklade Schmelzer²⁹. Naveo je i da će za koji dan biti otvorena javna ljekarna te da je službu dezinfekcije provodila zadovoljavajuće osposobljena sanitarna služba pomoću dezinfekcijskog aparata formalinom. Smatrao je da postojeći hoteli, pansioni i privatne kuće mogu pružiti zavidnu udobnost koja može zadovoljiti i najviše zahtjeve. Zbog svega toga inspektor je u izvješću zaključio da smatra „...primjerenim utvrditi da su uvjeti za uređenje lječilišta postavljeni...“ te je na temelju toga predložio da „...c. k. Pokrajinsko sanitarno vijeće proglasi Lovran podesnim za lječilišno mjesto...“³⁰ ali uz određene uvjete:

1. da se što prije uvede lječilišni pravilnik, analogan onome lječilišta u Opatiji iz 1890., koji bi djelomično bio prilagođen posebnim uvjetima u Lovranu.
2. da se Općina Lovran obveže na realizaciju službe općinskoga liječnika, koji bi trebao biti član lječilišnoga povjerenstva, zadužen upravo za sanitarno-higijenski nadzor lječilišta.

²⁸ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05, u izvorniku: *Dacchè la Luogotenenza ebbe occasione di persuadersi che da parte della rapresentanza comunale non fu ommesso nulla per assicurare la base del futuro luogo di cura, essa non è aliena oggidi di proporre il progetto di legge deliberato della Dieta provinciale dell'Istria nel 1898 alla Sovrana sanzione, ma vuole sentire anche il parere dell'inclito consiglio.*

²⁹ DARI – 471 (Općina Lovran, 1918.–1945.), opći spisi, 1925., Fondazione Schmelzer. „Zaklada Schmelzer za liječenje siromašnih bolesnika“ (*Fondazione Schmelzer per la cura di ammalati poveri*) dobrotvorna je zaklada utemeljena iz ostavštine braće Erwina i Carla Schmelzera, 4. travnja 1888. Iz Zaklade su se, prema oporuci utemeljitelja, u Općini Lovran i pripadajućim joj katastarskim općinama Sv. Francisk, Oprić i Tuliševica, s obzirom na nedostatna financijska sredstva za uzdržavanje ovlaštenog općinskog liječnika, financirali troškovi radnoga mjesta posebnog liječnika i nabave lijekova za siromašne građane. Erwin Schmelzer (Beč, 10. lipnja 1822. – Volosko, 1889.), jedan od utemeljitelja Zaklade, završio je vojnu akademiju *Teresianum* u Bečkom Novom Mjestu. U austrijskoj je vojsci tijekom svoje vojničke karijere napredovao do čina general-bojnika (*General-major*). Odlikovan je visokim vojnim ordenima zbog svojih zasluga u ratu protiv Prusa 1866. (Opširnije u: Svoboda, Johann, nav. dj., str. 63.)

³⁰ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05, u izvorniku: *...perciò credo sia lecito di ammettere che le condizioni per la sistemazione di un luogo di cura siano date [...] che il consiglio sanitario provinciale dichiari idonea Lovrana come luogo di cura...*

3. da se uvede redovita služba sanitarnog inspektora.
4. da se na odgovarajući način organizira služba javne čistoće, tako da Općina ili lječilišno povjerenstvo preuzmu nadzor nad odvoženjem kućnoga otpada u zatvorenim spremnicima.
5. da se pronade način kako bi se osigurala hitna provedba zaključaka Općinskoga poglavarstva o izvođenju kanalizacije, izgradnji bolnice za infektivne bolesti i premještaju groblja.³¹

Nakon rasprave je prijedlog dr. De Celebrinija bio jednoglasno prihvaćen. Daljnji je tijek događaja pokazao da je stajalište Vijeća bilo ključno za zaključenje službenog postupka. C. k. Namjesništvo potom se pobrinulo da prijedlog zakona bude podnesen na vladarsku potvrdu. Tako je „Njegovo c. i k. Apostolsko Veličanstvo“, Franjo Josip, vladarskom odlukom od 10. prosinca 1905. u Beču, „milostivo izvoljelo udijeliti Vladarsku Sankciju“ prijedlogu zakona izglasanom 1898. u Zemaljskom saboru Istre, kojim su bili utvrđeni temeljni propisi za uređenje lječilišne uprave u lječilišnom okrugu Lovran³² (*Prilog 1*).

Razvoj prilika međutim ni tada nije krenuo u željenom pravcu. Ovaj je carski zakon sljedeće četiri godine ipak ostao mrtvo slovo na papiru jer u Općini Lovran nije tako brzo ostvaren veći dio navedenih uvjeta, osobito u smislu zahvata na komunalnoj infrastrukturi, koje su podrazumijevali važeći propisi. Stoga nije mogao biti proglašen lječilišni pravilnik, a bez njega nije se mogla oformiti uprava lječilišta ni zakonski ubirati lječilišne pristojbe, namijenjene pokriću troškova lječilišta, što je kočilo njegov daljnji razvoj.³³ Prema izvješću Kotarskog poglavarstva Volosko upućenu krajem 1907. c. k. Namjesništvu, kojim ga se obavještavalo o ostvarenosti postavljenih uvjeta, stoji npr. da se Općina još uvijek nije pobrinula za realizaciju službe općinskoga liječnika, a ni redovita nadzora sanitarnog inspektora. Dalje se kaže da su za odvoz smeća ipak bila nabavljena zatvorena kola, no otpad i sl. iz kuća donosio se do kola u otvorenim spremnicima. Od svih postavljenih uvjeta do tada

³¹ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 19365/05.

³² AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, busta 1220, fasc. 39/25, *Legge del 10 dicembre 1905, colla quale vengono stabilite le norme fondamentali per la regolazione dell'azienda di cura per il circondario di cura di Lovrana*, objavljeno u: *Bollettino delle Leggi ed Ordinanze per il Litorale Austro-illirico* (dalje: B. L. ed Ord. Prov.), anno 1906, N. III., Trieste, 1907., str. 7–8; AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 1220, f. 39/25, n. 39977/05.

³³ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 2841, fasc. IX 1533/07 (1907-1918).

je bio ostvaren samo onaj o premještanju staroga groblja.³⁴

Pitanje je groblja riješeno relativno brzo temeljem odluke Poglavarstva na sjednici 27. siječnja 1903., i to premještanjem staroga iz središta grada u predjelu Punta te podizanjem novoga groblja izvan naseljenoga područja na općinskom terenu iznad predjela Lokva.³⁵ No kako su se na odluku o izboru lokacije novoga groblja višekratno i, pokazalo se, bezuspješno žalili pokrajinskim vlastima dioničari Društva „Quarnero“, njezina je realizacija privremeno bila odgođena do 8. studenoga 1906., kada se započelo s ukopima na jednom dijelu novoga groblja.³⁶

O uvođenju radnoga mjesta općinskog liječnika Poglavarstvo je donijelo odluku tek 2. ožujka 1911., a na istoj je sjednici bilo izglasano i donošenje Sanitarnoga pravilnika, koji su pokrajinske vlasti potvrdile 1913. godine.³⁷ Bilo je odlučeno i da se na novo radno mjesto postavi liječnik Zaklade Schmelzer, koji je kao liječnik za siromašne građane Općine do tada već izvršavao veći dio zaduženja općinskoga liječnika.³⁸

Između ostalih, uvjet o izgradnji bolnice za infektivne bolesti neće biti ostvaren do Prvoga svjetskog rata. Umjesto nove bolničke zgrade koja je bila u planu u upotrebi je ostala samo provizorna baraka koju su na vijest o pojavi kolere u Italiji 1911. vlasti žurno osposobile da bi, kao karantena, poslužila za izolaciju potencijalno zaraženih osoba. Stoga su pokrajinske i kotarske vlasti još u godinama uoči rata prosvjedovale, izražavajući nezadovoljstvo zbog nepoštovanja obveza koje je Općina

³⁴ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 2841, fasc. IX 1533/07 (1907-1918).

³⁵ DARI – 27, privremeni dodatak, izdvojeni predmeti – Lovransko groblje; DARI – 1, opći spis br. 1754 (kat. X/4), Cimitero di Lovrana.

³⁶ DARI – 1, opći spis br. 1754 (kat. X/4), Cimitero di Lovrana. Argumentirajući neprimjerenost lokacije groblja zbog njezine neposredne blizine terenima u predjelu Lokva i uzduž ceste *Erzherzogin Maria-Josepha – Strasse* (dan. ulica dr. Nilo Cara), koja predio povezuje s obalnom šetnicom (*Strandweg*), na kojima je Društvo kao vlasnik Provizornim regulacijskim planom bilo predvidjelo izgradnju rezidencijalne četvrti za potrebe lječilišta, ono je u žalbama upozoravalo na opasnost takve odluke za budući razvoj lječilišta u Lovranu te, naravno, za vlastite financijske interese. Međutim općinske su se vlasti, ne pronalazeći alternative, ipak odlučile za podizanje groblja na prvobitno izabranoj lokaciji.

³⁷ DARI – 27, Općinsko poglavarstvo Lovran 1836.–1945., opći spisi 1886–1924., gradivo preuzeto 1990., izdvojeni predmeti (Casa d’isolamento, Lovran), Regolamento per il servizio sanitario nel Comune locale di Laurana.

³⁸ DARI – 27, Općinsko poglavarstvo Lovran 1836.–1945., opći spisi 1886–1924., gradivo preuzeto 1990., izdvojeni predmeti (Casa d’isolamento, Lovran); DARI – 27, Izvorne odluke općinskog načelnika i prijepis zapisnika sjednica, L III (1910.–1919.), Regolamento per il servizio sanitario nel comune, str. 17–20.

preuzela.³⁹ Na prijekore i požurivanje radi rješenja spornoga pitanja, u kojemu je financijski trebala sudjelovati i uprava lječilišta, iz Općine su odgovarali opravdavajući se siromaštvom. U pismenom obrazloženju načelnika doznaju se objektivni razlozi koji su usporili zaključenje službenoga postupka proglašenjem lječilišnog pravilnika. U njemu se načelnik žalio tvrdeći da su Općini, u smislu potrebe poduzimanja infrastrukturnih zahvata, svojevremeno bili postavljeni prezahtjevni uvjeti. Podsjećao je da su u njoj, koja nije posjedovala znatne imovine ni unosnih izvora prihoda, u međuvremenu bile ipak realizirane izgradnje novoga groblja i prilazne ceste, zatim kanalizacije i spalionice smeća; veliki zahvati čiji su troškovi gotovo u cijelosti bili pokriveni iz nameta na teret općinskog stanovništva.⁴⁰ Nadalje je isticao i kako je Poglavarstvo svojedobno bilo nesklono prihvaćanju odluke o gradskoj kanalizaciji, uvjetujući je izgradnjom ceste Lovran – Draga. U obrazloženju se navodilo da se Općina zbog svega morala zadužiti te se zaključno utvrđivalo da će baraka ostati u funkciji dok se ne budu našla dostatna sredstva za izgradnju nove bolnice.⁴¹

Uvjet saniranja odvodnje otpadnih voda koja se u staroj jezgri grada na kraju XIX. st. još uvijek bazirala na nazadnom sustavu otvorenih tipova odvodnih kanala, tzv. veternicama, ostvarivan je mukotrpno i postupno duži niz godina i u nekoliko vremenskih etapa. Prva je započela osmišljavanjem kanalizacijskoga projekta i gradnjom odvodnje u razdoblju od 1898. do 1899. godine. Najprije je 1898. nalogom pokrajinskih i kotarskih vlasti započela sanacija tzv. gnojnice, koje su se još uvijek koristile u lovranskim kućanstvima, te je za njihove vlasnike bila donesena odredba o obveznom priključivanju na kanalizacijski kolektor ili obveznoj izgradnji septičke jame od cementa (tal. *pozzo nero*). Bilo je planirano da se kućanstva preko kolektora, čija je gradnja 1898. još bila u tijeku, spoje s taložnicom za prihvati i preradu otpadnih voda, za koju je iste godine tvrtka „Carl F. V. Schwarz“ iz Beča izradila projektni nacrt. Prema nacrtu bila je planirana izgradnja taložnice

³⁹ DARI – 27, Općinsko poglavarstvo Lovran 1836.–1945., opći spisi 1886–1924., br. 10754/13, gradivo preuzeto 1990., izdvojeni predmeti (Casa d'isolamento, Lovran).

⁴⁰ U Austrijskom su primorju općine kao organi općinske autonomije, prema Zakonu o općinama od 10. srpnja 1863., u djelokrugu samostalnih poslova rješavale sva pitanja koja su se odnosila na općinsku imovinu te su mogle propisati općinske namete do određene visine radi pokrića općinskih troškova. (V. Beuc, Ivan, nav. dj., str. 330, bilj. 155.)

⁴¹ DARI – 27, Općinsko poglavarstvo Lovran 1836.–1945., opći spisi 1886.–1924., br. 137/14, gradivo preuzeto 1990., izdvojeni predmeti (Casa d'isolamento, Lovran).

s ispustom, koja je trebala biti izgrađena na perifernoj lokaciji u predjelu Peharovo, podalje od kupača. No budući da su mnogi vlasnici kuća odbili izvršenje obveze spajanja na kolektor, a i zato što projekt taložnice zbog manjka financijskih sredstava nije zaživio, odvodnja je otpadnih voda u Lovranu, još na početku XX. st., ovisila o oborinskim kanalima, dok su se istovremeno odvodni kolektori projektirali s direktnim ispustom u more. Kako takvo stanje nije moglo biti zadovoljavajuće, nastojanja na sanaciji problema dogradnjom kanalizacije morala su biti nastavljena; poticaj im je dalo donošenje Pravilnika o gradnji kanalizacije 1904., prema kojemu je za vlasnike lovranskih kućanstava konačno bila propisana obveza priključenja na kanalizaciju. Općinske su se vlasti 1905., zasigurno i pod pritiskom obveza preuzetih radi ostvarivanja uvjeta za što skorije stjecanje službenog statusa lječilišta, ponovno angažirale u tom smislu i izglasale izgradnju nove kanalizacije te je od graditelja bilo zatraženo žurno rješenje novoga projekta kanalizacije. Realizaciju je projekta Općina potvrdila, no s radovima se započelo tek početkom 1908. godine.⁴² U sljedećim je godinama aktualni problem odvodnje postupno rješavan u rascjepkanim vremenskim etapama gradnjom glavnog kolektora i pojedinačnih u dionicama te tek naknadno prihvaćanjem drukčije varijante od prvobitno zamišljena projekta taložnice.⁴³

Lječilišni je pravilnik, usprkos postojećim problemima koji su postupno rješavani i u sljedećem razdoblju, ipak bio proglašen 1909. godine.⁴⁴ Time je nakon jedanaest godina u potpunosti bio zaključen formalno-pravni postupak utemeljenja lječilišta u Lovranu. U tom najintenzivnijem razdoblju razvoja bile su ostvarene i brojne druge pretpostavke za funkcioniranje modernog klimatskog lječilišta.⁴⁵

⁴² AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 2841, fasc. IX 1533/07 (1907–1918).

⁴³ Kostelac, Melinda, *Povijest liburnijske vodoopskrbe i odvodnje: 125 godina liburnijskog vodovoda i 105 godina odvodnje na području Liburnije*, Komunalac d. o. o. Opatija, Opatija, 2009., str. 227–233.

⁴⁴ DARI – 19, Zdravstvena kupališna mjesta, Zdravstveni kupališni red Lovran, *Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale dd. 16 marzo 1909, IX-249/6, concernente il Regolamento di cura per il distretto di cura di Lovrana*, objavljeno u: *B. L. ed Ord. Prov.*, anno 1909., N. XII., Trieste, str. 33–43; DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura, IX-249/1; IX-249/4; IX-249/6.

⁴⁵ O ostvarenom razvoju opširnije u: Peršić, Mirjana, *Turistička arhitektura Lovrana...*, str. 205.

Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran iz 1909. godine

Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran objavljen je 17. ožujka 1909. u službenom glasilu *Biltenu zakona i naredaba Austro-ilirskoga primorja*, 1909., sv. XII. (tal. *Bollettino delle leggi ed ordinanze per il Litorale austro-illirico, anno 1909., puntata XII.*), Objavom c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909., br. IX-249/6, koja se odnosi na lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran (tal. *Notificazione dell'i.r. Luogotenenza del Litorale dd. 16 marzo 1909, IX-249/6, concernente il Regolamento di cura per il distretto di cura di Lovrana*)⁴⁶. Proglašava se i objavljuje nakon saslušanoga mišljenja Zemaljskog odbora Markgrofovije Istre, radi izvršenja naredbe iz članka 2., Zakona od 10. prosinca 1905. god., kojim su utvrđeni temeljni propisi za uređenje lječilišne uprave u lječilišnom okrugu Lovran. Potpisao ga je c. i kr. namjesnik u Trstu, princ Konrad Hohenlohe (*Prilog 2*).

Akt s formalno-pravnoga aspekta ima vrijednost zakonske norme i obuhvaća aspekte osnivanja i djelovanja lječilišta. Sastoji se od dvadeset osam članaka, kojima je propisano područje lječilišnoga okruga (*circondario di cura*), odnosno lječilišne uprave (*azienda di cura*); područna i stvarna nadležnost organa uprave – Lječilišnoga povjerenstva (*commissione di cura*), odnosno Izvršnoga odbora – Predstojništva (*soprastanza di cura, Kurvorstehung*), u sastavu kojega su predsjednik/predstojnik (*presidente, Kurvorsteher*), zamjenik i blagajnik; sastav Povjerenstva, cenzusi i glasačko pravo; način delegiranja i vršenja dužnosti te mandat članova uprave; odnos političkih i upravnih vlasti i uprave; donošenje odluka o upravi; izbor članova, obveze i ovlasti Predstojništva te upravljanje imovinom i financijsko poslovanje, raspolaganje proračunskim sredstvima; administrativna godina; pravo podnošenja žalbi na odluke uprave; ubiranje pristojbi; prijava i odjava gostiju; obveze hotelijera i sankcije za njihovo nepridržavanje; obveza godišnjega izvješćivanja političkih i upravnih vlasti o radu uprave; formalno stupanje na snagu Pravilnika.

Pravilnik kao jedinstven akt opsegom sažima temeljne nadležnosti današnjih turističkih zajednica i lokalne samouprave te regulira neke aspekte funkcioniranja komunalne, turističko-hotelijske i lječilišne djelatnosti. Stoga je za njihovo kvalitetno obavljanje bio predviđen

⁴⁶ U naredbi stoji: Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran, s obzirom na sljedeće temeljne propise, donosi c. kr. Namjesništvo nakon saslušanoga mišljenja Zemaljskog odbora, u: *B. L. ed Ord. Prov.*, anno 1906, N. III., Trieste 1907., str. 7.

sveobuhvatan sastav lječilišne uprave u kojoj su, osim predstavnika građana, bili zastupljeni različiti subjekti, odnosno stručne i upravne strukture neophodne za funkcioniranje grada – lječilišta. Osobito su danas zanimljive neke odredbe Pravilnika koje npr. ukazuju na uvažavanje uloge stručnjaka sa savjetodavnim pravom glasa pri odlučivanju uprave; primjenu široka demokratskog sustava pri delegiranju članova uprave; tretiranje reizbornosti članova uprave; reguliranje položaja političke vlasti u odnosu na lječilišnu upravu, koja tek nadzire, a ne naređuje, što ukazuje na izvorni autoritet lječilišne uprave; reguliranje kontinuiteta rada uprave utvrđivanjem obveze održavanja redovitih mjesečnih sastanaka; obvezu izlaganja predračuna i završnog računa na javni uvid; utvrđivanje limita u raspolaganju imovinom i sredstvima lječilišta; reguliranje prava naplate pristojbi od gostiju; preciziranje načina i rokova za uplatu naplaćenih pristojbi te određivanje sankcija za njihovo nepridržavanje itd.

Pravilnik je bio djelomično dopunjen 1911. uvođenjem odredbe o ubiranju glazbene pristojbe,⁴⁷ a 1913. izmijenjen odredbom o broju članova u sastavu Lječilišnoga povjerenstva.⁴⁸

Lječilišno je povjerenstvo imenovano na konstituirajućoj sjednici 7. svibnja 1909. godine.⁴⁹ Na čelu mu je bio predstojnik, carski savjetnik, dr. Albin Eder, sve do smrti 1916. godine. Sjedište je Povjerenstva bilo najprije u Vili „Lovrana“ (danas Šetalište maršala Tita 13), a od travnja 1911. u vlastitoj novoizgrađenoj zgradi (*Kurkommissionengebäude*), u Vili „Beaurivage“, u središtu grada, na adresi Lovran br. 165 (danas

⁴⁷ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 2841, fasc. IX 249/28-08; *Notificazione dell'Luogotenenza del Litorale d. d. 14 novembre 1911*, No. IX-249/28, *concernente alcune aggiunte al regolamento di cura per il circondario di cura di Lovrana, emanato colla notificazione luogotenenziale 16 marzo 1909*, No. IX-249/6, B. L. P. No. 12, str. 67–68.

⁴⁸ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 2841, fasc. IX 249/49-08; *Notificazione del' i. r. Luogotenenza del Litorale del 26 Ottobre 1913*, No. IX-249/52 ex 1908, *con la quale viene parzialmente modificato il Regolamento di cura per il distretto di cura di Lovrana emanato con Notificazione della Luogotenenza del 16 marzo 1909*, No. IX-249/6, B. L. O. P. No. 12 e completato con *Notificazione Luogotenenziale del 14 novembre 1911*, No. IX-249/28 B. L. O. P. No. 26, str. 209–211.

⁴⁹ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura; IX 249/7-08; AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 2841, fasc. IX 249/32-08. Samo je djelomično iz dostupnih izvora poznat sastav: dr. Albin Eder, predstojnik uprave; dr. Peter Koporcich, c. k. okružni liječnik; dr. Georg Beroš, općinski liječnik; općinski načelnik, Antonio Gelletich, kao zastupnik vlasnika vila (od 1911. Vittorio de Terzi); dr. Hektor Constantini, advokat, kao zastupnik Zemaljskog odbora Istre; Koloman Odor, vlasnik pansiona „Jeanette“ u Lovranu, kao zastupnik vlasnika hotela i pansiona; grof Giovanni Blankenstein, kao zastupnik vlasnika vila; dr. Alois Žnidarič, c. k. notar, te Eduard Seis, carski savjetnik, kao zastupnici lječilišnih gostiju.

sjedište Općine Lovran, Šetalište maršala Tita 41).⁵⁰ Godine je 1911. zbog odustajanja u radu Povjerenstva zastupnika *Međunarodnog društva spavaćih kola i velikih europskih brzih vlakova (Società internazionale dei vagoni letto e dei grandi Espress europei)* sastav bio sveden na šesnaest članova.⁵¹ Kasnije je modifikacijom Pravilnika 1913. njegovo mjesto zauzeo Georg Erhart, vlasnik Hotela „Königsvilla“ u Lovranu, kao još jedan zastupnik vlasnika vila i pansiona.⁵² Nakon isteka trogodišnjega mandata bilo je godine 1912. imenovano novo Lječilišno povjerenstvo, koje je na čelu uprave ostalo tijekom dvaju mandata, vjerojatno zbog odsustva znatnoga dijela izbornog tijela s aktivnim pravom glasa tijekom ratnih godina.⁵³

Završetak Prvoga svjetskog rata donio je raspad Austro-Ugarske Monarhije i uspostavu talijanske okupacijske vlasti u Općini Lovran, u studenome 1918. godine. Ukazom od 26. veljače 1919. guverner talijanske pokrajine Julijske Krajine (*Venezia Giulia*), odnosno Ured za civilne poslove, raspustio je aktualno Lječilišno povjerenstvo.⁵⁴ Ukazom se, u svrhu osiguranja neometana djelovanja lječilišta i zbog nemogućnosti provedbe novih izbora članova Lječilišnoga povjerenstva, određuje izvanredni komesar za upravu i vođenje lječilišnoga okruga, s pravom na uspostavljanje redovitoga ureda i primanje određene financijske naknade. Na mjesto se postavlja općinski načelnik G. B. Zupar. Ukazom se dalje dodjeljuje pravo nadzora nad upravom i vođenjem lječilišnih poslova Civilnom okružnom komesarijatu Volosko, uz mogućnost sastavljanja

⁵⁰ DARI – 27, gradivo preuzeto 1990., opći spisi br. 1198/1910. (Izgradnja poslovno-stambenog objekta za Lječilišnu komisiju Lovran).

⁵¹ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura; IX 249/23-08.

⁵² DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura; IX 249/49-08.

⁵³ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, b. 2841, fasc. IX 249/32-08; fasc. IX 249/33-08. Godine 1912. članovima su imenovani: Giambattista Zupar, općinski načelnik (temeljem svoje dužnosti); barun Guido von Call, Nicolo Ceh, Mario Grossmann, Nicolò Pegan, Franz Rigo, kao predstavnici Općine; dr. Peter Coporcich, c. k. okružni liječnik; dr. Georg Beroš, općinski liječnik; dr. Hektor Constantini, advokat, kao zastupnik Zemaljskog odbora Istre; dr. Georg Červar, P. Emil de Persich, kao zastupnici Dioničkoga društva “Quarnero”; ing. Vinzenz von Terzi, kao lovranski zastupnik Pokrajinskog saveza za povećanje prometa stranaca u Primorju (*Federazione provinciale per l'incremento del movimento forestieri nel Litorale*); Koloman Odor, vlasnik pansiona „Jeanette” u Lovranu, kao zastupnik vlasnika hotela i pansiona; carski savjetnik, dr. Albin Eder, kao zastupnik vlasnika vila; dr. Alois Žnidarič, c. k. notar i Josef Marchall, zakupac Hotela „Lovrana”, kao zastupnici lječilišnih gostiju.

⁵⁴ O uspostavi talijanske vojne uprave 1918.–1919., potom *Središnjega ureda za nove provincije* 1919., u okviru promijenjenih političkih prilika nastalih raspadom Austro-Ugarske Monarhije i uspostavom talijanskoga vojnog nadzora nad Istrom i sjevernom Dalmacijom u studenom 1918., opširnije u: Giron, Antun, *Zapadna Hrvatska u Drugom svjetskom ratu*, Adamić, Rijeka, 2004., str. 19–20; Čulinović, Ferdo, *Riječka država*, Školska knjiga, Zagreb, 1953., str. 1–17, 209–238.

savjetodavnog povjerenstva koje bi djelovalo u tom smislu.⁵⁵

S obzirom na promijenjene političke okolnosti nastale formalno-pravnim priključenjem liburnijske Istre Kraljevini Italiji nakon ratifikacije Rapallskog ugovora 1920., koje su zahtijevale ujednačavanje važeće austrijske zakonske regulative s talijanskim pravnim sustavom, G. B. Zupar na čelu povjerenstva lječilišta u Lovranu, u suglasnosti sa savjetodavnim povjerenstvom, u lipnju 1921. zatražio je od nadležnih vlasti da se odobri nacrt novoga pravilnika za lječilišni okrug Lovran.⁵⁶ Prema nacrtu se predlaže i promjena dosadašnjega nazivlja „Lječilišni okrug Lovran“ (*circondario di cura di Lovrana*) u „Klimatsko lječilište i kupalište u Lovranu“ (*Stazione climatica e balneare di Laurana*). Dalje se traži raspuštanje komesarijata iz 1919. i dopuštenje za konstituiranje novih upravnih tijela lječilišta; ujedno se za članove uprave predlaže imenovanje Nicolò Pegana i Kolomana Odora.⁵⁷

Proglašenjem novoga Pravilnika klimatskog lječilišta i kupališta u Lovranu (*Statuto della Stazione climatica e balneare di Laurana*), koji je stupio na snagu dekretom Generalnog civilnog komesarijata za Julijsku krajinu (*Commissariato generale civile per la Venezia Giulia*)⁵⁸ 9. srpnja 1921., prestao je važiti austrijski Lječilišni pravilnik iz 1909. godine.⁵⁹

Zaključak

Izlaganjem je obuhvaćen važan odsječak povijesti Lovrana potkraj XIX. i na početku XX. st., u kojem su, usporedo s procesom institucionalizacije turističke djelatnosti, zaključenim objavljivanjem Lječilišnoga pravilnika 1909., ostvarene pretpostavke djelovanju modernog klimatskog lječilišta na tzv. Austrijskoj rivijeri, odnosno zacrtane smjernice njegova razvoja kao atraktivne turističke destinacije u suvremenom dobu. S obzirom na to da je navedeni proces bio uvjetovan

⁵⁵ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura, Nro. 021522 a. c./26. 02. 1919.

⁵⁶ Nakon ratifikacije Rapallskog ugovora i stupanja na snagu uredbe o pripajanju u studenom 1920., Istra je od početka 1921. u okviru Julijske krajine formalno-pravno postala sastavni dio Kraljevine Italije (opširnije u: Čulinović, Ferdo, nav. dj., str. 209–238; Capuzzo, Ester, *Dal nesso asburgico alla sovranità italiana: Legislazione e amministrazione a Trento e a Trieste (1918-1928)*, Giuffrè, Milano, 1992.).

⁵⁷ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura, br. 532/1.

⁵⁸ Generalni civilni komesarijat za Julijsku Krajinu, administrativno-upravno tijelo kojemu su na lokalnom planu bili podčinjeni civilni okružni komesarijati.

⁵⁹ DARI – 1, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura, br. 532/1.

poduzimanjem nekih kapitalnih zahvata na komunalnoj infrastrukturi, zaključno se može utvrditi da je ostvaren u relativno kratku razdoblju, iako ne bez poteškoća, uzme li se u obzir da Lovran nije kao Opatija nastajao oko moderna koncepta lječilišnog mjesta i turističke djelatnosti, već se kao znatno stariji, siromašan primorsko-pučki grad, zajedno sa svojim ruralnim zaleđem, tijekom navedenoga razdoblja tom konceptu morao postupno prilagođavati.

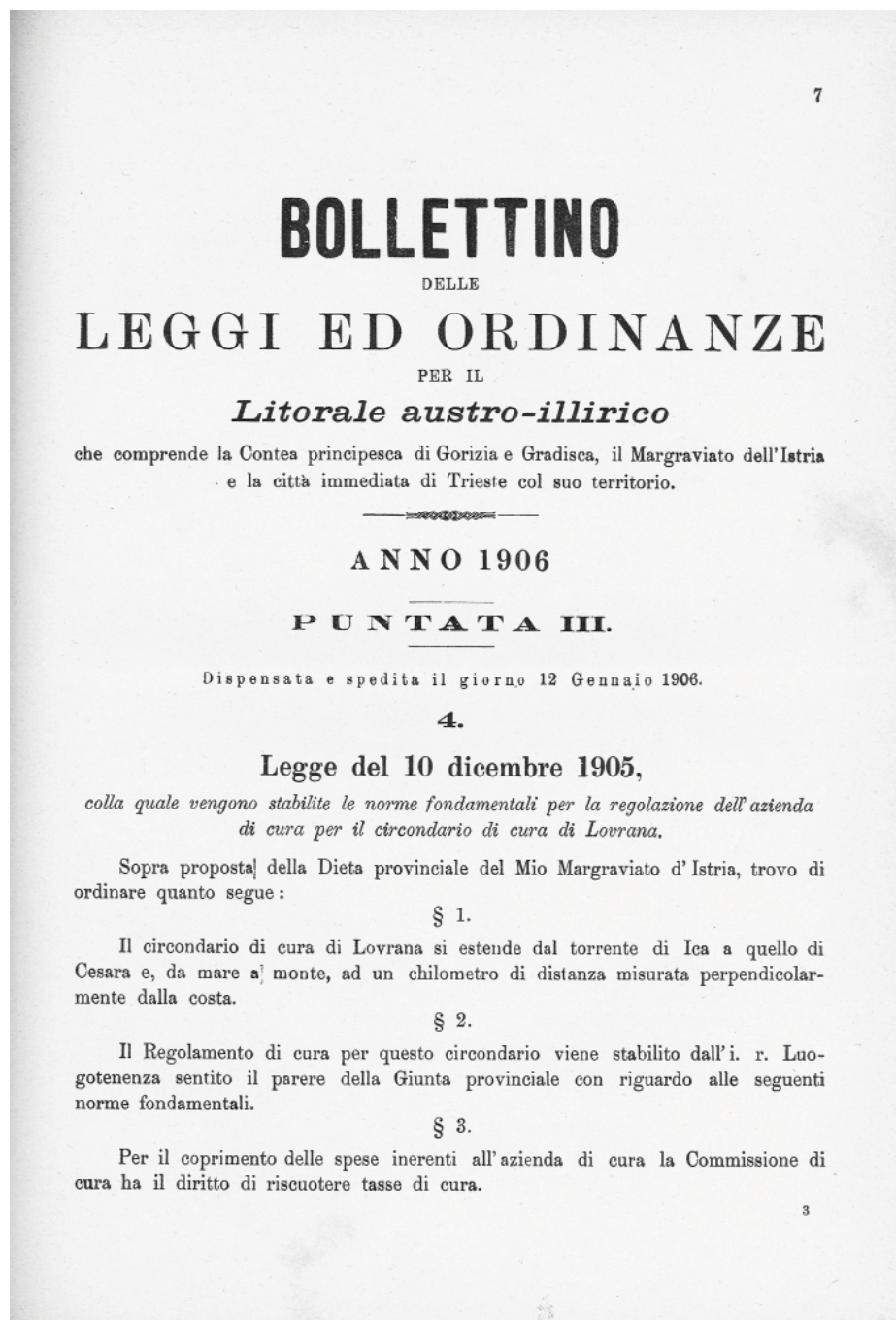
PRILOZI

Prilog 1:

Legge del 10 dicembre 1905, colla quale vengono stabilite le norme fondamentali per la regolazione dell'azienda di cura per il circondario di cura di Lovrana, B. L. ed Ord. Prov., anno 1906, N. III., Trieste, 1907., 7–8

Zakon od 10. prosinca 1905., kojim se utvrđuju temeljni propisi za uređenje lječilišne uprave u lječilišnom okrugu Lovran, B. L. ed Ord. Prov., god. 1906., Br. III., Trst, 1907., 7–8⁶⁰

⁶⁰ AST, Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali, busta 1220, fasc. 39/25. Izvornik na talijanskom jeziku i prijevod, prijepis, strojopis. S talijanskog jezika preveo Aldo Simper.

Slika 1. Zakon od 10. prosinca 1905., kojim se utvrđuju temeljni propisi za uređenje lječilišne uprave u lječilišnom okrugu Lovran, B. L. ed Ord. Prov., god. 1906., Br. III., Trst, 1907., 7–8

8 Punt. III, N. 5. Notificazione dell'i. r. Direzione di Finanza per il Litorale dd. 1. Gennaio 1906.

§ 4.

Queste tasse eventuali si riscuoteranno dagli ospiti a seconda delle norme più dettagliatamente indicate nel relativo Regolamento.

Ad eccezione delle persone pertinenti al Comune di Lovrana e dei membri comunali in generale che hanno stabile dimora nel circondario di cura e dei loro famigliari, sono da considerarsi quali ospiti tutti i visitatori del circondario di cura che vi mantengano la loro dimora oltre lo spazio di tempo determinato dal Regolamento di cura.

Quali persone e specialmente quali forestieri godano l'esenzione della tassa di cura, verrà stabilito dal Regolamento di cura.

§ 5.

Per la riscossione delle tasse di cura è ammissibile la esecuzione politica.

§ 6.

Il Mio Ministro dell'Interno viene incaricato dell'esecuzione della presente legge.

Vienna, li 10 dicembre 1905.

Francesco Giuseppe m. p.

Bylandt m. p.

5.

**Notificazione dell'i. r. Direzione di Finanza per il
Litorale dd. 1. Gennaio 1906,**

colla quale vengono ripubblicati i termini di scadenza prescritti per le diverse categorie delle imposte dirette, nonché le conseguenze risultanti dalla inosservanza dei medesimi.

Si rende noto in base alla legge 9 Marzo 1870 B. L. I. N. 23, che le sotto-indicate categorie d'imposta scadono nei seguenti termini:

- a) *L'imposta fondiaria in rate mensili anticipate, cioè al primo d'ogni mese.*
- b) *L'imposta casatico per classi ed egualmente l'imposta sulle pigioni fuori di Trieste scadono pure in rate mensili anticipate al primo d'ogni mese; nella città di Trieste e Territorio però scade l'imposta sulle pigioni al 1. Marzo, 1. Giugno, 1. Settembre e 1. Dicembre.*
- c) *L'imposta del 5‰, cui soggiacciono le case esenti dal casatico pel titolo di costruzioni eseguite, scade negli stessi termini come l'imposta sulle pigioni,*

Str. 1

7

BOLLETTINO
DELLE
LEGGI ED ORDINANZE
PER IL
Litorale austro-illirico

che comprende la Contea principesca di Gorizia e Gradisca, il
Margraviato dell'Istria
e la città immediata di Trieste col suo territorio

.....
ANNO 1906

PUNTATA III.

Dispensata e spedita il giorno 12 Gennaio 1906.

4.

Legge del 10 dicembre 1905,

*Colla quale vengono stabilite le norme fondamentali per la regolazione
dell'azienda di cura per il circondario di cura di Lovrana.*

Sopra proposta della Dieta provinciale del Mio Margraviato
d'Istria, trovo di ordinare quanto segue:

§ 1.

Il circondario di cura di Lovrana si estende dal torrente di Ica
a quello di Cesara e, da mare al monte, ad un chilometro di distanza
misurata perpendicolarmente dalla costa.

§ 2.

Il Regolamento di cura per questo circondario viene stabilito
dall'i. r. Luogotenenza sentito il parere della Giunta provinciale con
riguardo alle seguenti norme fondamentali.

§ 3.

Per il coprimto delle spese inerenti all'azienda di cura la
Commisione di cura ha il diritto di riscuotere tasse di cura.

BILTEN

ZAKONA I NAREDABA

ZA

Austro-ilirsko primorje

koje obuhvaća kneževsku Grofoviju Goricu i Gradišku,

Markgrofoviju Istru i

neposredan grad Trst s njegovim teritorijem

.....
G O D I N A 1906.

S V E Z A K III.

Podijeljeno i otpremljeno dana 12. siječnja 1906.

4.

Zakon od 10. prosinca 1905.,

kojim se utvrđuju temeljni propisi za uređenje lječilišne uprave u lječilišnom okrugu Lovran

Na prijedlog Zemaljskoga sabora Moje Markgrofovije Istre, određujem sljedeće:

§ 1.

Lječilišni okrug Lovran prostire se od potoka u Iki do potoka Cesara i, od mora u brdo, mjereno okomito na udaljenosti od jednog kilometra od obale.

§ 2.

Lječilišni pravilnik za ovaj okrug utvrđuje c. k. Namjesništvo nakon saslušanoga mišljenja Zemaljskoga odbora s obzirom na sljedeće temeljne propise.

§ 3.

Za pokriće troškova koji se odnose na lječilišnu upravu, Lječilišno povjerenstvo ima pravo naplate lječilišne takse.

Str. 2.

8 Punt. III, N. 5. Notificazione dell'i. r. Direzione di Finanza per il Litorale d.d. 1. Gennaio 1906.

§ 4.

Queste tasse eventuali si riscuoteranno dagli ospiti a seconda delle norme più dettagliatamente indicate nel relativo Regolamento.

Ad eccezione delle persone pertinenti al Comune di Lovrana e dei membri comunali in generale che hanno stabile dimora nel circondario di cura e dei loro famigliari, sono da considerarsi quali ospiti tutti i visitatori del circondario di cura che vi mantengano la loro dimora oltre lo spazio di tempo determinato dal Regolamento di cura.

Quali persone e specialmente quali forestieri godano l'esonazione della tassa di cura, verrà stabilito dal Regolamento di cura.

§ 5.

Per la riscossione delle tasse di cura è ammissibile la esecuzione politica.

§ 6.

Il Mio Ministro dell'Interno viene incaricato dell'esecuzione della presente legge.

Vienna, il 10 dicembre 1905.

Francesco Giuseppe m. p.

Bylandt m. p.

Str. 2.

8 Sv. III., br. 5. Objava c. k. Financijskog ravnateljstva za Primorje dne 1. siječnja 1906.

§ 4

Ove eventualne takse naplaćivat će se od gostiju prema odredbama detaljnije navedenim u odgovarajućem Pravilniku.

Izuzevši osobe koje pripadaju Općini Lovran i općenito članove Općine koji imaju stalno prebivalište u lječilišnom okrugu te članove njihovih porodica, treba smatrati gostima sve one posjetitelje lječilišnog okruga koji borave duže od razdoblja određenoga Lječilišnim pravilnikom.

Koje osobe i osobito koji stranci uživaju izuzeće od lječilišne takse, utvrdit će se Lječilišnim pravilnikom.

§ 5

Za naplatu lječilišne takse dopušteno je političko izvršenje.

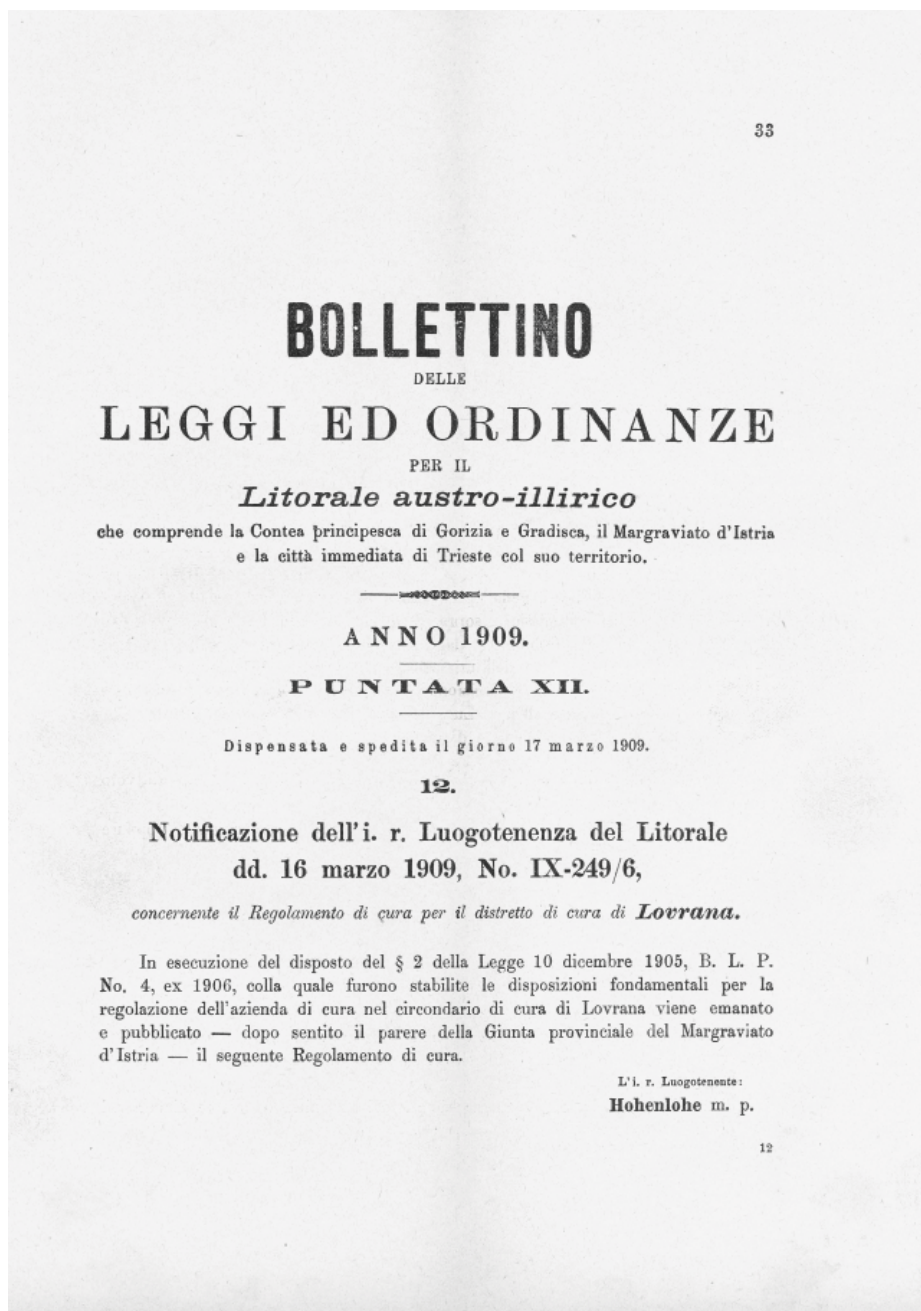
§ 6

Moj ministar unutarnjih poslova zadužuje se za izvršenje ovoga zakona.

Beč, 10. prosinca 1905.

Franjo Josip m. p.

Bylandt m. p.

Slika 2. Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909., Br. IX-249/6, koja se odnosi na Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran

Prilog 2:

Notificazione dell'i.r.Luogotenenza del Litorale dd. 16 marzo 1909, No. IX-249/6, concernente il Regolamento di cura per il distretto di cura di Lovrana

Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909., Br. IX-249/6, koja se odnosi na Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran⁶¹

⁶¹ DARI – 19, Zdravstvena kupališna mjesta, Zdravstveni kupališni red Lovran. Izvornik na talijanskom jeziku i prijevod, prijepis, strojopis. S talijanskog jezika preveo Aldo Simper.

BOLLETTINO
DELLE
LEGGI ED ORDINANZE
PER IL
Litorale austro – illirico

*Che comprende la Contea principesca di Gorizia e Gradisca, il
Margraviato d'Istria e la città immediata di Trieste col suo territorio*

.....

ANNO 1909.

PUNTATA XII.

Dispensata e spedita il giorno 17 marzo 1909.

12.

Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale
d.d. 16 marzo 1909, No. IX-249/6,
*concernente il Regolamento di cura per il distretto di cura di
Lovrana.*

In esecuzione del disposto del § 2 della Legge 10 dicembre 1905, B. L. P. No. 4, ex 1906, colla quale furono stabilite le disposizioni fondamentali per la regolazione dell'azienda di cura nel circondario di cura di Lovrana viene emanato e pubblicato – dopo sentito il parere della Giunta provinciale del Margraviato d'Istria – il seguente Regolamento di cura.

L'i. r. Luogotenente:
Hohenlohe m. p.

BILTEN

ZAKONA I NAREDABA

ZA

Austro-ilirsko primorje

*koje obuhvaća kneževsku Grofoviju Goricu i Gradišku,
Markgrofoviju Istru i neposredan grad Trst s njegovim teritorijem*

.....

GODINA 1909.

S V E Z A K XII.

Podijeljeno i otpremljeno dana 17. ožujka 1909.

12.

Objava c. k. Namjesništva Primorja
dne 16. ožujka 1909., Br. IX-249/6,
koja se odnosi na Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug
Lovran

Izvršavajući odredbu § 2 Zakona od 10. prosinca 1905., B.L.P. br. 4, iz 1906., kojim su utvrđene osnovne odredbe za uređenje lječilišne ustanove u lječilišnom okrugu Lovran, izdaje se i objavljuje – nakon saslušanog mišljenja Zemaljskoga odbora Markgrofovije Istre – sljedeći Lječilišni pravilnik.

c.k. namjesnik:
Hohenlohe v.r.

Str. 2.

34 Puntata XII. No. 12. Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

Regolamento di cura per il distretto di cura di Lovrana.

§ 1.

Il circondario di cura di Lovrana si estende dal torrente Ika fino al torrente Cesara e da mare a monte ad una distanza perpendicolare di un chilometro.

§ 2.

La Commissione di cura disimpegna l'intera azienda di cura entro il distretto di cura; può però – d'accordo col Comune e col consenso dell'Autorità di sorveglianza – assumere anche il disimpegno di altre mansioni appartenenti alle attribuzioni proprie o delegate del Comune, che avessero speciale importanza per l'incremento dell'azienda di cura; la Commissione di cura ha la propria sede entro il circondario di cura di Lovrana.

Organo esecutivo della Commissione di cura è la Soprastanza di cura, che si compone del presidente della Commissione di cura, del suo sostituto e del cassiere.

§ 3.

La Commissione di cura si compone di 17 membri, aventi diritto di voto attivo e passivo, e precisamente:

1. del Podestà del Comune locale di Lovrana, in virtù della sua carica, oppure del suo sostituto;
2. di 5 membri del Comune aventi diritto di voto nelle elezioni comunali, designati dalla Rappresentanza comunale di Lovrana;
3. dell' i. r. medico distrettuale di Volosca, in virtù del suo ufficio;
4. del medico comunale di Lovrana, eventualmente del medico della fondazione Schmelzer nel caso che a quest' ultimo venissero demandate le funzioni di medico comunale;
5. di un delegato della Giunta provinciale dell' Istria;
6. di due delegati della Società in azioni „Quarnero“, fintantochè questa Società avrà un Possesso fondiario entro il circondario di cura di Lovrana nell' estensione di almeno 60.000 m²;
7. d'un delegato della Società internazionale dei vagoni-letto, avente dimora nel distretto di cura;

Str. 2.

34 Svezak XII., br. 12. Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909.

Lječilišni pravilnik za lječilišni okrug Lovran

§ 1.

Lječilišni okrug Lovran proteže se od potoka Ika do potoka Cesara i od mora u brdo okomite udaljenosti od jednog kilometra.

§ 2.

Lječilišno povjerenstvo obavlja poslove cjelokupne lječilišne uprave unutar lječilišnoga okruga; može međutim – u dogovoru s Općinom i uz suglasnost Nadzorne vlasti – preuzeti također izvršavanje drugih zadataka u njezinoj nadležnosti ili onih po punomoći Općine, koji bi imali osobiti značaj za unapređenje lječilišne uprave; Lječilišno povjerenstvo ima svoje sjedište na području lječilišnoga okruga Lovran.

Izvršni je organ Lječilišnoga povjerenstva Izvršni lječilišni odbor, koji se sastoji od predsjednika Lječilišnoga povjerenstva, njegova zamjenika i blagajnika.

§ 3.

Lječilišno povjerenstvo sastoji se od 17 članova, koji imaju aktivno i pasivno glasačko pravo, i to preciznije:

1. načelnika mjesne Općine Lovran, temeljem njegove dužnosti ili njegova zamjenika;
2. 5 članova Općine s pravom glasa na općinskim izborima, koje imenuje Općinsko poglavarstvo Lovran;
3. c. k. kotarskog liječnika Voloskog, po njegovoj službenoj dužnosti;
4. općinskog liječnika Lovrana, eventualno liječnika Zaklade Schmelzer, u slučaju da bi ovome bile povjerene dužnosti općinskoga liječnika;
5. jednog delegata Zemaljskog odbora Istre;
6. dvaju delegata Dioničkoga društva „Quarnero“, dok ovo Društvo bude imalo zemljišni posjed unutar lječilišnoga okruga Lovran veličine barem 60 000 m²;
7. jednog delegata Međunarodnog društva spavaćih kola, s prebivalištem u lječilišnom okrugu;

Puntata XII. No. 12. Notificazione dell' i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

8. di un delegato del gruppo locale di Lovrana della Federazione provinciale per l' incremento del movimento forestieri nel Litorale;

9. di un delegato dei proprietari degli alberghi e delle pensioni nel circondario di cura di Lovrana (§ 16 a---g Regol. industr.);

10. di un delegato di quei proprietari di ville nel circondario di cura di Lovrana, ai quali sono prescritte annualmente almeno Cor. 60 a titolo d' imposta casatico a classi, oppure almeno Cor. 100 a titolo di altre imposte reali;

11. di due delegati degli ospiti di cura, scelti fra quelle personalità che sono in relazione sociale cogli ospiti di cura.

I membri annoverati ai punti 9, 10 e 11 verranno nominati dall' i. r. Luogotenenza dopo sentita la Giunta provinciale.

Il Presidente della Commissione di cura ha facoltà d' invitare per il trattamento di determinate questioni, rispettivamente a singole sedute della Commissione di cura periti con voto consultivo, e deve invitare periti nominalmente designati di prender parte ad una singola pertrattazione, qualora tre membri della Commissione di cura ne esprimessero il desiderio.

§ 4.

Sono esclusi dal diritto di voto attivo per la Commissione di cura, rispettivamente dall' esercizio di un mandato:

- a) gli analfabeti;
- b) persone che furono condannate per un crimine in genere, oppure per le contravvenzioni di furto, ed infedeltà, per correatà negli stessi, e di truffa, (§§ 460, 461, 463, 464 Cod. pen.) per tutta la durata dell' esclusione stabilita dalla legge 15 novembre 1867, B. L. I. No. 131;
- c) persone, sui beni delle quali sia stato aperto il concorso od avviata procedura di accomodamento, sino a tanto che non sia ultimata la relativa procedura di concorso o di accomodamento;
- d) persone che godono una sovvenzione dalla Cassa dei poveri, il personale di servizio e tutti coloro che vivono di mercede giornaliera o che quali garzoni od apprendisti non abbiano rendita fissa;
- e) gli impiegati e stipendiati della Commissione di cura.

§ 5.

L' Autorità politica distrettuale inviterà a tempo debito tutti i fattori interessati di designare i membri della Commissione di cura, stabilindo congruo termine; qualora entro tale termine qualcuno dei gruppi di interessati non facesse uso del proprio diritto, l' autorità politica distrettuale provvederà la convocazione dei membri ad essa notificati, onde procedere con tale numero minore, alla costituzione della Commissione di cura, la quale inizierà pertanto legalmente la sua attività.

8. jednoga delegata iz Lovrana lokalne skupine Pokrajinskoga saveza za povećanje turističkoga prometa u Primorju;

9. jednoga delegata vlasnika hotela i pansiona lječilišnoga okruga Lovran (§ 16 *a-g* Industr. pravilnik.);

10. jednoga delegata onih vlasnika vila na području lječilišnoga okruga Lovran, kojima je na ime poreza za kućarinu po razredima razrezano godišnje najmanje 60 Kr., ili najmanje 100 Kr. na ime ostalih stvarnih poreza;

11. dva delegata lječilišnih gostiju, izabranih među onim ličnostima koje su u društvenim odnosima s lječilišnim gostima.

Članove navedene pod točkama 9, 10 i 11 imenovat će c. k. Namjesništvo nakon saslušanja mišljenja Pokrajinskoga odbora.

Predsjednik Lječilišnoga povjerenstva može pozvati na razmatranje određenih pitanja, odnosno na pojedine sjednice Lječilišnoga povjerenstva stručnjake sa savjetodavnim glasom i mora pozvati stručnjake poimence određene da sudjeluju na određenoj raspravi, ukoliko za to tri člana Lječilišnoga povjerenstva izraze želju.

§ 4.

Od aktivnog prava glasa, odnosno izvršavanja mandata u Lječilišnom povjerenstvu, izuzeti su:

- a) nepismeni;
- b) osobe koje su bile osuđene za opće kazneno djelo ili za prekršaje zbog krađe, nevjere, suučesništva u istima, prijevare (§§ 460, 461, 463, 454 Kaz. zak.) tijekom cijeloga trajanja isključenja utvrđenoga zakonom od 15. studenog 1867., B. L. I. Br. 131;
- c) osobe nad čijom je imovinom otvoren stečajni postupak ili pokrenut postupak prisilnog poravnaja, dok odgovarajući postupak stečaja ili prisilnog poravnaja ne bude završen;
- d) osobe koje su korisnici pomoći iz Uboške blagajne, posluga i svi oni koji žive od nadnica ili osobe koje kao šegrti ili pripravnici nemaju stalnoga prihoda;
- e) službenici i namještenici Lječilišnoga povjerenstva.

§ 5.

Okružna politička vlast pozvat će pravovremeno sve čimbenike koji su zainteresirani za određivanje članova Lječilišnoga povjerenstva, utvrđujući primjereni rok; ukoliko u tom roku neka od zainteresiranih skupina ne bi iskoristila svoje pravo, Okružna politička vlast pobrinut će se pozvati članove o kojima je bila obaviještena, radi postupka osnivanja Lječilišnoga povjerenstva s takvim smanjenim brojem, koje će usprkos tome legalno započeti svoje djelovanje.

Str. 4.

36 Puntata XII. No. 12. Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

A quei gruppi che non avessero fatto uso del diritto loro spettante, resta libero di designare posteriormente i propri delegati, senza che perciò divenisse invalida l'avvenuta costituzione della Commissione di cura.

§ 6.

I membri della Commissione di cura esercitano le loro funzioni quale ufficio onorario, gratuitamente.

La Commissione di cura può però assegnare al proprio presidente una somma per iscopi di rappresentazione.

§ 7.

Il periodo di funzione della Commissione di cura ha la durata di tre anni.

Fino alla costituzione legale della neo eletta Commissione di cura rimane in carica la precedente.

Il podestà rimane membro della Commissione di cura per tutta la durata del suo mandato quale capo-comune; i membri, di cui il § 3, punti 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, sono nominati per la durata di anni tre; quelli di cui il § 3 punti 3 e 4, esercitano le loro funzioni fino a tanto che non vengono sostituiti con altri delegati.

I membri uscenti di carica possono venire rieletti rispettivamente di nuovo nominati.

Se durante il periodo di funzione qualcuno dei membri avesse ad uscire per morte, per dimissione o per decadenza del mandato (§ 4 capoversi *b, c, d, e*, e § 11 capoverso 2), l'autorità politica distrettuale provvederà affinché al più tardi entro il termine di un mese sia proceduto all'elezione suppletoria, valevole per il rimanente periodo di funzione.

Rendendosi vacante nel corso del periodo di funzione il posto del preside, del sostituito dello stesso o del cassiere, la Commissione di cura al più tardi entro giorni 14 procederà ad una nuova elezione per il tempo ancora rimanente di funzione.

§ 8.

La Commissione di cura è l'organo deliberativo per tutta l'azienda di cura. Spetta specialmente ad essa:

- a) l'amministrazione dei beni immobili e mobili che le appartengono, e la comisurazione ed esazione della tassa di cura e di musica;
- b) la nomina dei propri impiegati e l'assunzione dei propri inservienti;
- c) la sorveglianza su tutti gli stabilimenti e tutte le istituzioni a scopo di cura;
- d) tutti i provvedimenti per facilitare la venuta di forestieri;
- e) la creazione di nuove istituzioni atte a promuovere gli interessi del luogo di cura, come passeggi, vie, giardini, edifici, ecc.;

Str. 4.

36 Svezak XII., br. 12. Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909.

Onim grupama koje ne bi iskoristile pravo koje im pripada ostaje sloboda da naknadno odrede svoje delegate, bez da bi iz toga razloga osnivanje Lječilišnoga povjerenstva bilo nevažeće.

§ 6.

Članovi Lječilišnoga povjerenstva obavljaju svoju dužnost počasnno, besplatno.

Lječilišno povjerenstvo može međutim svojem predsjedniku dodijeliti određeni iznos u svrhu reprezentacije.

§ 7.

Vrijeme je djelovanja Lječilišnoga povjerenstva tri godine.

Do zakonskog konstituiranja novoizabranoga Lječilišnoga povjerenstva prethodno ostaje na dužnosti.

Načelnik ostaje članom Lječilišnoga povjerenstva cijelo vrijeme trajanja svoga mandata kao općinskog čelnika; članovi o kojima se govori u § 3, točkama 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i 11 imenuju se na tri godine; oni o kojima se govori u § 3 točkama 3 i 4 izvršavaju svoju dužnost dok ne budu zamijenjeni drugim delegatima.

Članovi kojima je mandat istekao mogu biti ponovo izabrani odnosno imenovani.

Ukoliko tijekom trajanja dužnosti netko od članova izide zbog smrti, ostavke ili isteka mandata (§ 4 stavke *b, c, d, e* i § 11 stavak 2), Okružna politička vlast poduzet će potrebno kako bi u roku od najviše jednog mjeseca bio izabran zamjenik, važeći za preostali dio mandata.

Ukoliko se tijekom razdoblja rada uprazni mjesto predsjednika, njegova zamjenika ili blagajnika, Lječilišno će povjerenstvo najkasnije u roku od 14 dana izvršiti novi izbor za preostali dio mandata.

§ 8.

Lječilišno je povjerenstvo organ odlučivanja cjelokupne lječilišne uprave. Posebno je nadležno za:

- a) upravljanje nekretninama i pokretninama koje joj pripadaju, utvrđivanje i naplatu lječilišne ili glazbene pristojbe;
- b) imenovanje svojih službenika i primanje svojih poslužitelja;
- c) nadgledanje svih struktura i svih ustanova s lječilišnom svrhom;
- d) sve odredbe koje olakšavaju dolazak stranaca;
- e) stvaranje novih ustanova s ciljem promicanja interesa lječilišta, kao što su šetnice, ulice, parkovi, zgrade itd;

Puntata XII. No. 12. Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

- f) di assumere la manutenzione, la polizia e l'inaffiammento delle strade e vie, qualora alla Commissione di cura venissero accordate corrispondenti sovvenzioni;
- g) di togliere per quanto possibile tutto ciò che possa riuscire dannoso alla buona fama ed alle condizioni igieniche del luogo di cura;
- h) la pubblicazione di tutte le disposizioni, notificazioni ed ordinamenti riguardanti gli ospiti di cura ed i loro interessi;
- i) l'edizione della lista degli ospiti di cura, la diffusione di prospetti e di reclame di ogni specie, come pure l'introduzione di un libro di gravami;
- j) l'elezione della Direzione di cura;
- k) la compilazione di un regolamento interno di gestione, entro i limiti del presente regolamento di cura;
- l) la cooperazione nello stabilire le tariffe per i mezzi di comunicazione per terra e per mare;
- m) di dare pareri in seguito a richiesta delle autorità.

§ 9.

L'autorità politica distrettuale esercita il diritto di sorveglianza sull'attività della Commissione di cura e sulla gestione degli affari di cura.

Il dirigente l'autorità politica distrettuale ha il diritto di intervenire a tutte le sedute della Commissione di cura o di delegarvi il suo rappresentante.

Questi hanno diritto di prendere la parola in ogni momento; prendono però parte alla votazione soltanto se sono membri della Commissione di cura. L'autorità politica distrettuale è autorizzata di interporre il veto quando deliberati della Commissione di cura oltrepassasse la sfera di attività della stessa o fossero contrari alle leggi esistenti ad alle disposizioni del presente regolamento di cura, oppure quando cogli stessi venissero erogate delle somme per iscopi che non si riferiscono esclusivamente allo sviluppo dell'azienda di cura.

Entro otto giorni dall'interposto veto l'oggetto sarà da avanzarsi all' i. r. Luogotenenza, la quale deciderà definitivamente dopo sentito parere della Giunta provinciale.

§ 10.

La Commissione di cura si deve radunare a seduta almeno una volta ogni mese. Il preside, od in caso di suo impedimento chi ne fa le veci, convoca ogni radunanza.

Ogni radunanza non convoca in tal guisa è illegale e le deliberazioni prese sono nulle.

Il preside deve convocare la Commissione di cura entro giorni 5 ogni qualvolta l'autorità politica distrettuale od almeno un terzo dei suoi membri lo chiedesse.

Coll'invito alla seduta saranno comunicati gli oggetti da pertrattarsi.

Intorno ad oggetti che non figurano all'ordine del giorno si potrà validamente deliberare quando previamente sarà stata votata la loro urgenza.

Svezak XII., br. 12. Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909.

- f) preuzimati održavanje, nadzor i zalijevanje cesta i ulica, ukoliko bi Lječilišnom povjerenstvu bile odobrene odgovarajuće subvencije;
- g) uklanjanje svega onoga što može biti štetno za dobar glas i higijenske uvjete lječilišta;
- h) objavljivanje svih odredbi, obavijesti i naredbi koje se odnose na lječilišne goste i njihove interese;
- i) izdavanje popisa lječilišnih gostiju, dijeljenje prospekata i reklama bilo koje vrste, kao i uvođenje knjige pritužbi;
- j) izbor Lječilišne uprave;
- k) sastavljanje unutarnjega pravilnika upravljanja u okvirima ovog Lječilišnog pravilnika;
- l) suradnja u utvrđivanju tarifa za prijevozna sredstva na kopnu i moru;
- m) davati mišljenja temeljem zahtjeva organa vlasti.

§ 9.

Okružna politička vlast vrši pravo nadzora nad aktivnošću Lječilišnoga povjerenstva i upravljanjem lječilišnim poslovima.

Rukovoditelj Okružne političke vlasti ima pravo prisustvovanja svim sjednicama Lječilišnoga povjerenstva ili imenovati svojeg predstavnika.

Ovi imaju pravo uzeti riječ u svakom trenutku; ali sudjeluju u glasovanju samo ukoliko su članovi Lječilišnoga povjerenstva. Okružna politička vlast ovlaštena je uložiti veto ukoliko bi odluke Lječilišnog povjerenstva prelazile područje njezina djelovanja ili bi iste bile protivne važećim zakonima ili odredbama važećeg Lječilišnog pravilnika ili kada bi se tim odlukama izdvajali iznosi u svrhe koje se ne odnose isključivo na razvoj lječilišne uprave.

U roku od osam dana od ulaganja veta predmet će trebati proslijediti na c. k. Namjesništvo, koje će konačno odlučiti nakon što sasluša mišljenje Zemaljskoga odbora.

§ 10.

Lječilišno povjerenstvo mora se okupiti na sjednici barem jednom mjesečno. Predsjednik, ili u slučaju njegove spriječenosti zamjenik, saziva svaku sjednicu.

Svaka sjednica koja nije sazvana na takav način nezakonita je i donesene su odluke su nevažeće.

Predsjednik mora sazvati Lječilišno povjerenstvo u roku od 5 dana svaki put kada to zatraži okružna politička vlast ili najmanje jedna trećina članova.

S pozivom na sjednicu bit će javljena pitanja koja će se raspravljati.

O pitanjima koja se ne nalaze na dnevnom redu moći će se valjano odlučivati ukoliko se prethodno izglasa njihova hitnost.

Str. 6.

38 Puntata XII. No. 12. Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

L'invito dovrà essere comunicato ai membri almeno 5 giorni prima della seduta, eccetto i casi di riconosciuta urgenza.

All'atto della convocazione sarà reso noto a ciascun membro ed all'autorità politica distrettuale, il luogo, il giorno e l'ora della stessa.

§ 11.

La Commissione di cura non può deliberare se non sono presenti il preside od il suo sostituto ed almeno 8 membri aventi diritto di voto.

I membri, di cui il § 3. ai punti 2, 5 fino 11, i quali ad onta di duplice regolare invito non intervenissero alle sedute senza far valere plausibile motivo di scusa, decaderanno dal loro mandato. L'autorità politica distrettuale provvederà senza indugio perchè i mandati vacanti vengano di nuovo coperti.

Le deliberazioni verranno adottate con maggioranza assoluta dei presenti.

Il preside dà il suo voto da ultimo.

In caso di parità di voti si riterrà per maggioranza quella parte alla quale il preside avrà dato il proprio voto. La votazione è orale, può però seguire anche con schede quando un membro della Commissione di cura lo chiedesse. Il diritto di voto va esercitato personalmente; soltanto il podestà di Lovrana potrà in caso di impedimento farsi rappresentare da chi per legge lo sostituisce negli affari comunali.

Sulle deliberazioni prese si redigerà processo verbale, che sarà esposto il giorno prima della prossima seduta della Commissione di cura ad ispezione dei membri della stessa, e che dopo verificato verrà firmato dal preside e da due membri designati dalla Commissione di cura e quindi riposto nell'archivio.

§ 12.

I membri della Commissione di cura accennati al § 3 e presenti alla seduta legalmente convocata, eleggono dal proprio seno il preside, il sostituto del preside ed il cassiere.

§ 13.

Il preside, ed in caso di suo impedimento il suo sostituto, rappresenta la Commissione di cura verso terzi, tiene la corrispondenza d'ufficio per il disbrigo della quale la Commissione di cura gli assegna il personale necessario (§ 8), Documenti coi quali la Commissione di cura va ad assumere obblighi verso terzi, dovranno essere firmati dal preside e da due membri della Commissione di cura, i quali saranno intervenuti a quella seduta durante la quale è stato preso il relativo deliberato.

§ 14.

Il Preside dovrà tenere esatto inventario di tutta la sostanza mobile ed immobile della Commissione di cura e dovrà produrlo alla stessa allo spirare del periodo di funzione.

Str. 6.

38 Svezak XII., br. 12. Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909.

Poziv će trebati dostaviti članovima najmanje 5 dana prije sjednice, osim u slučajevima potvrđene hitnosti.

Uz poziv će biti svakom članu i okružnoj političkoj vlasti priopćeno mjesto, dan i vrijeme iste.

§ 11.

Lječilišno povjerenstvo ne može donositi odluke ukoliko nisu prisutni predsjednik ili njegov zamjenik i najmanje 8 članova s pravom glasa.

Članovima iz § 3 točke 2, 5 do 11, koji usprkos dvostrukom regularnom pozivu ne prisustvuju sjednicama bez opravdane isprike, prestaje njihov mandat. Okružna politička vlast pobrinut će se da se njihovi upražnjeni mandati bez odlaganja ponovo popune.

Odluke će se donositi apsolutnom većinom prisutnih.

Predsjednik posljednji daje svoj glas.

U slučaju izjednačenog broja glasova, smatrat će se većinom ona strana kojoj je predsjednik dao svoj glas. Glasanje je usmeno, ali može se glasovati i listićima kada to zatraži jedan od članova Lječilišnog povjerenstva. Pravo glasa koristi se osobno; samo načelnik Lovrana moći će u slučaju spriječenosti biti zastupan po onome tko ga zamjenjuje temeljem zakona u obavljanju općinskih poslova.

O donesenim odlukama sastavit će se zapisnik, koji će biti izložen jedan dan prije sljedeće sjednice Lječilišnog povjerenstva na uvid članovima iste i koji će nakon ovjere potpisati predsjednik i dva člana Lječilišnog povjerenstva i zatim će biti odložen u pismohranu.

§ 12.

Članovi Lječilišnog povjerenstva navedeni u § 3 i prisutni na propisno sazvanoj sjednici biraju iz svojih redova predsjednika, zamjenika predsjednika i blagajnika.

§ 13.

Predsjednik, i u slučaju njegove spriječenosti njegov zamjenik, predstavlja Lječilišno povjerenstvo prema trećima, vodi službeno dopisivanje, za obavljanje kojega mu Lječilišno povjerenstvo dodjeljuje potrebno osoblje (§ 8). Isprave kojima Lječilišno povjerenstvo preuzima obveze prema trećima, mora potpisati predsjednik i dva člana Lječilišnog povjerenstva, koji su bili prisutni na sjednici tijekom koje je donesena odnosna odluka.

§ 14.

Predsjednik će morati voditi točnu inventuru sve pokretne i nepokretne imovine Lječilišnog povjerenstva i morat će je podnijeti istoj na uvid na kraju svoje dužnosti.

§ 15.

L'anno amministrativo coincide coll'anno solare.

§ 16.

Incombe al Preside di compilare ogni anno il conto di previsione delle entrate e delle spese per il successivo anno amministrativo. Questo conto di previsione è da sottoporsi al più tardi nel mese di novembre di ogni anno alla Commissione di cura per la discussione ed approvazione.

Incombe inoltre al Preside di presentare alla Commissione di cura non più tardi del mese di febbraio di ogni anno il completo Conto consuntivo degli introiti e delle spese dell'anno amministrativo precedente.

Questo Conto dovrà essere accompagnato dal rapporto di due revisori eletti dalla Commissione di cura in una delle precedenti sedute per la durata di un anno.

Tanto il Conto di previsione quanto quello consuntivo coi rispettivi allegati dovranno essere esposti a pubblica ispezione durante le ore d'ufficio nella cancelleria della Commissione di cura per la durata di almeno 14 giorni prima della seduta nella quale verranno discussi e approvati.

Copie del Conto preventivo e del Conto consuntivo verranno all'atto della loro esposizione rimesse anche all'Autorità politica distrettuale nonchè pubblicate nella lista di cura che venisse edita dalla Commissione di cura.

Per alienare, dare in pegno o per aggravare stabilmente un oggetto appartenente al patrimonio della Commissione di cura ed avente un valore superiore a Cor. 2000, per assumere un mutuo oppure una garanzia che assieme agli impegni già esistenti in dipendenza di mutui o garanzie superasse la somma di Cor. 20 000, è richiesta l'approvazione dell'autorità di sorveglianza, ciocchè sarà da rilevarsi nel rispettivo documento.

Per l'assunzione di mutui fluttuanti, fino alla somma di Cor. 10 000 e restituibili alla più lunga entro anni 3 non è richiesta l'approvazione da parte dell'autorità, quand' anche i rimanenti impegni del fondo di cura, riferentisi a mutui sorpassassero diggià la somma di Cor. 20 000.

§ 17.

La Commissione di cura mantiene tutti gli stabilimenti di cura inquantocchè non vi sia chiamato il rispettivo Comune, i singoli proprietari o terze persone.

§ 18.

La Commissione di cura dispone dei propri mezzi a misura del Conto di previsione approvato. L'assegno e l'impiego delle singole poste del Conto di previsione incombe al Preside, cui non è lecito di introdurre delle modificazioni senza l'adesione della Commissione di cura.

§ 15

Administrativna godina poklapa se s kalendarskom godinom.

§ 16.

Predsjednikova je dužnost svake godine sačiniti predračun prihoda i troškova za sljedeću administrativnu godinu. Taj predračun treba podastrijeti Lječilišnom povjerenstvu svake godine najkasnije u mjesecu studenom radi rasprave i usvajanja.

Nadalje je dužnost predsjednika podastrijeti Lječilišnom povjerenstvu najkasnije u mjesecu veljači svake godine cjelovit Završni račun prihoda i troškova za prethodnu administrativnu godinu.

Ovaj završni račun mora biti popraćen izvješćem dvaju revizora koje izabere Lječilišno povjerenstvo na jednoj od prethodnih sjednica s trajanjem mandata od jedne godine.

Kako predračun tako i završni račun s odgovarajućim priložima moraju biti izloženi na javni uvid u radno vrijeme u uredu Lječilišnog povjerenstva u trajanju od najmanje 14 dana prije sjednice na kojoj će se isti raspravljati i usvajati.

Kopije predračuna i završnog računa bit će u trenutku objavljivanja dostavljene i Okružnoj političkoj vlasti kao i objavljene u lječilišnoj listi koju će eventualno izdavati Lječilišno povjerenstvo.

Za otuđivanje, davanje u zalog ili opterećivanje neke stvari koja pripada u vlasništvo Lječilišnog povjerenstva i koja ima vrijednost veću od 2.000 kruna, za uzimanje zajma ili garancije koja zajedno s postojećim obvezama zajmova ili garancija prelazi iznos od 20.000. kruna, potrebna je suglasnost nadzorne vlasti, što će trebati navesti u odgovarajućoj ispravi.

Za preuzimanje obrtnih kredita, do iznosa od 10.000 kruna i koje treba vratiti u najdužem roku od 3 godine nije potrebna suglasnost vlasti, čak i kada preostale obveze lječilišnog fonda koje se odnose na zajmove već prelaze iznos od 20.000 kruna.

§ 17.

Lječilišno povjerenstvo održava sve lječilišne ustanove osim, ukoliko to nije u nadležnosti odgovarajuće općine, pojedinačnih vlasnika ili trećih osoba.

§ 18.

Lječilišno povjerenstvo raspoložuje vlastitim sredstvima u visini usvojenog predračuna. Dodjela i korištenje pojedinih stavaka predračuna predsjednikova su obveza, kojem nije dozvoljeno unositi izmjene bez privole Lječilišnog povjerenstva.

Str. 8.

40 Puntata XII. No. 12. Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

Al Preside ed al Cassiere incombe di tenere i libri di cassa. I membri della Commissione di cura nonchè i revisori hanno diritto di procedere quandochessia allo scontro di cassa ed alla revisione dei libri della Commissione di cura.

§ 19.

Nel caso di scioglimento del circondario di cura il patrimonio stabile del fondo di cura sarà devoluto al Comune locale di Lovrana, il quale avrà da assegnare almeno la metà dello stesso a scopi di pubblica beneficenza.

Sulla destinazione del patrimonio mobile decide la Commissione di cura coll' approvazione dell' i. r. Luogotenenza.

§ 20.

L'Autorità politica di sorveglianza ha diritto di prendere ispezione dei libri di gestione della Commissione di cura, di chiedere schiarimenti e giustificazioni da parte del Preside e di inviare all'occorrenza un delegato per praticare rilievi.

Tanto al Comune, quanto a tutti gli interessati nonchè ai membri della Commissione di cura rimasti in minoranza all'atto della relativa votazione resta libero il ricorso contro deliberati della Commissione sopra detti entro giorni 14 dopo il giorno del relativo deliberato, dal Comune e degli altri interessati entro giorni 14 dopo il giorno della pubblicazione o dell'intimazione; il gravame è da prodursi all'Autorità politica distrettuale; contro la decisione della quale è ammesso *entro lo stesso termine* l'ulteriore gravame all'i. r. Luogotenenza, eccetto il ricorso contro la commisurazione della tassa di cura e di musica, nel qual caso la decisione dell'Autorità politica distrettuale è definitiva (§ 23 ultimo capoverso).

La decisione che sarà per prendere l'i. r. Luogotenenza dopo sentita la Giunta Provinciale, è definitiva.

L'i. r. Luogotenenza di Trieste può pronunciare lo scioglimento della Commissione di cura.

§ 21.

A coprire le spese inerenti all'azienda di cura, la Commissione di cura è facoltizzata di riscuotere tasse di cura e tasse di musica.

§ 22.

Le tasse di cura verranno riscalte a seconda delle norme seguenti:

Tutti i forestieri i Quali soggiornassero entro il distretto di cura di Lovrana più di 24 ore, sono obbligati al pagamento della tassa di cura.

Vanno esenti dal pagamento della tassa di cura:

1. le persone che dimostrano di soggiornare a Lovrana in adempimento degli affari inerenti alla propria professione;

Str. 8.

40 Svezak XII., br. 12. Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909.

Obveza je predsjednika i blagajnika voditi blagajničke knjige. Članovi Lječilišnog povjerenstva i revizori imaju bilo kada pravo provjere blagajne i revizije knjiga Lječilišnog povjerenstva.

§ 19.

U slučaju raspuštanja lječilišnog okruga, nepokretna imovina lječilišnog fonda bit će ustupljena Općini Lovran, koja će biti dužna namijeniti barem polovinu iste u dobrotvorne svrhe.

O namjeni pokretne imovine odlučuje Lječilišno povjerenstvo uz odobrenje c. k. Namjesništva.

§ 20.

Nadzorna politička vlast ima pravo kontrolirati poslovne knjige Lječilišnog povjerenstva, tražiti od predsjednika pojašnjenja i obrazloženja i, u slučaju potrebe, poslati svojeg predstavnika radi izvida.

Kako Općini, tako i svima zainteresiranima, te članovima Lječilišnog povjerenstva koji su kod glasovanja ostali u manjini, ostaje slobodna mogućnost žalbe protiv odluka Lječilišnog povjerenstva; ovu pritužbu trebaju podastrijeti gore spomenuti u roku od 14 dana od dana predmetne odluke, Općina i drugi zainteresirani u roku od 14 dana od dana objavljivanja ili opomene; pritužba se podnosi Okružnoj političkoj vlasti, protiv čije je odluke dozvoljena pritužba *u istom roku* c. k. Namjesništvu, osim žalbe na određivanje lječilišne i glazbene pristojbe, u kojem slučaju je odluka Okružne političke vlasti konačna (§ 23 zadnji stavak).

Odluka koju će donijeti c. k. Namjesništvo, nakon saslušanja Zemaljskog odbora, konačna je.

C. k. Namjesništvo u Trstu može odlučiti o raspuštanju Lječilišnog povjerenstva.

§ 21.

Za pokrivanje troškova lječilišne uprave, Lječilišno povjerenstvo ima pravo naplaćivati lječilišnu i glazbenu pristojbu.

§ 22.

Lječilišna pristojba naplaćivat će se temeljem sljedećih pravila:

Svi stranci koji borave na području lječilišnog okruga Lovran duže od 24 sata obvezni su plaćati lječilišnu pristojbu.

Plaćanja lječilišne pristojbe oslobođeni su:

1. osobe koje dokažu da borave na području Lovrana radi obavljanja poslova koji spadaju u njihovo zanimanje;

Puntata XII. No. 12. Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

2. i medici e chirurghi promossi all'Interno od all'Estero;
3. tutti coloro che vivono di mercede giornaliera o settimanale, le persone di servizio, gli apprendisti, i garzoni, come in generale il personale di servizio dei membri del comune;
4. coloro che possono comprovare la propria povertà;
5. bambini dell'età inferiore di 14 anni;
6. I membri delle famiglie aventi diritto d'incolato entro il circondario di cura, i quali hanno stabile domicilio fuori dello stesso, ma vi si recano per visitare i loro prossimi parenti (genitori, fratelli, famiglia, §§ 40 e 42 c. c. u. a.).

La Commissione di cura ha diritto di chiedere la prova del decampato titolo di esenzione.

La Commissione di cura, in base ad analogo deliberato, è facoltizzata di esentare dal versamento della tassa di cura e di musica quei frequentatori del luogo di cura, i quali prendono domicilio in stabili situati alla periferia del luogo di cura.

Non soggetti alla tassa di cura, perchè non considerati quali forestieri sono:

- a) tutte le persone pertinenti al Comune locale di Lovrana nonchè i membri del Comune e le loro famiglie, quando abbiano domicilio stabile nel distretto di cura di Lovrana;
- b) tutte le persone che posseggono uno stabile entro il distretto di cura tanto per sè quanto per i figli non indipendenti ed i domestici che vivono in stabile comunanza di famiglia.

§ 23.

La tassa di cura è di cent. 20 al giorno; per addetti salariati e per domestici cent. 10 al giorno. Dopo un soggiorno di tre mesi cessa l'obbligo al versamento della tassa.

I membri dell'i. r. esercito, dell'i. r. marina da guerra, dell'i. r. milizia territoriale austriaca e quella reggia ungherese dal rango di capitano inclusivamente in giù, gli i. e r., rispettivamente i. r. impiegati di Corte e dello Stato dalla IX classe di rango inclusivamente in giù, gli impiegati provinciali e comunali, appartenenti ad una categoria di stipendio corrispondente ad una delle classi di rango sopra accenate, i sacerdoti che prendono stanza nel „Priester Sanatorium“ in Ika, ed infine i maestri delle scuole popolari e cittadine pagano la metà della tassa di cura.

Qualora la Commissione di cura votasse l'introduzione di una tassa di musica, ne sarà richiesto il consenso dell'i. r. Luogotenenza in Trieste e la relativa pubblicazione nel Bollettino delle Leggi ed Ordinanze provinciali.

L'obbligo al pagamento della tassa di cura e di musica ha principio per le persone indicate al § 22 dopo un soggiorno di 24 ore entro il distretto di cura. Gravami contro la prescrizione della tassa di cura e di musica e contro la decisione intorno a domande di esenzione saranno da presentarsi in iscritto presso la presidenza della Commissione di cura entro tre settimane dopo il giorno dell'intimazione.

2. liječnici i kirurzi koji su diplomirali u zemlji ili inozemstvu;
3. svi oni koji žive od dnevnih ili tjednih naknada, posluga, pripravnici, šegrti, kao i općenito uslužno osoblje u službi članova Općine;
4. oni koji mogu dokazati svoje siromaštvo;
5. djeca do 14 godina;
6. članovi porodica koje imaju pravo boravišta unutar lječilišnog okruga, koji imaju stalno prebivalište izvan istoga, ali koji dolaze u posjetu svojim bliskim rođacima (roditeljima, braći, obitelji, §§ 40 i 42 c.c.u.a.).

Lječilišno povjerenstvo ima pravo tražiti dokaz o navedenom pravu na oslobođenje.

Lječilišno povjerenstvo, temeljem analogne odluke, može osloboditi od plaćanja lječilišne i glazbene pristojbe one posjetitelje lječilišta koji se smještavaju u objektima koji se nalaze na periferiji lječilišta.

Nisu podložni plaćanju lječilišne pristojbe, jer se ne smatraju strancima:

- a) sve osobe koje spadaju u mjesnu Općinu Lovran kao i članovi Općine i njihove obitelji, kada imaju stalno prebivalište u lječilišnom okrugu Lovran;
- b) sve osobe koje posjeduju zgradu unutar lječilišnog okruga, kako za sebe tako i za nesamostalnu djecu i poslugu koji žive u stalnom zajedničkom domaćinstvu.

§ 23.

Lječilišna pristojba iznosi 20 cent. dnevno, a za namještenike i poslugu 10 cent. dnevno. Nakon boravka od tri mjeseca prestaje obveza plaćanja pristojbe.

Članovi c. k. vojske, c. k. ratne mornarice, c. k. teritorijalne austrijske milicije i one kraljevske mađarske od uključivo čina kapetana na dolje, c. i k. odnosno c. k. namještenici Dvora i Države uključujući IX razred na dolje, pokrajinski i općinski namještenici, pripadnici kategorije plaće koja odgovara razini jednog od gore spomenutih razreda, svećenici koji se smještavaju u „Priester Sanatorium“ u Iki i na kraju učitelji narodnih i gradskih škola, plaćaju polovicu lječilišne pristojbe.

Ukoliko bi Lječilišno povjerenstvo htjelo uvođenje glazbene pristojbe, bit će potrebno tražiti suglasnost c. k. Namjesništva u Trstu i odgovarajuće objavljivanje u Biltenu Zakona i pokrajinskih naredbi.

Obveza plaćanja lječilišne i muzičke pristojbe započinje za osobe navedene u § 22 nakon boravka od 24 sata unutar lječilišnog okruga. Žalbe na određivanje lječilišne i glazbene pristojbe kao i protiv odluke o oslobođenjima treba predati pismenim putem predsjedništvu Lječilišnog povjerenstva u roku od tri tjedna od opomene.

Str. 10.

42 Puntata XII. No. 12. Notificazione dell'i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

Detta presidenza, quando non facesse già per sè luogo al gravame, presenterà lo stesso senza indugio all'autorità politica distrettuale, la quale deciderà in via definitiva.

§ 24.

I locatori od albergatori riscuoteranno dagli obbligati la tassa di cura e quella di musica settimanalmente e cioè ad ogni sabato, rispettivamente al giorno di partenza, versando al susseguente lunedì i relativi importi all'incaricato della Commissione di cura legittimatosi come tale.

Il locatore od albergatore è responsabile quale depositario a sensi del § 957 e seguenti del c. c. u. a. per il versamento alla Commissione di cura delle tasse di cura da esso riscosse.

§ 25.

Ogni locatore od albergatore di presentare agli ospiti subito al loro arrivo il foglio di notifica, che potrà ritirare gratuitamente dalla cancelleria della Commissione di cura, e provvedere che esso venga in tutte le rubriche esattamente riempito.

Il foglio di notifica, riempito dall'ospite di cura di propria mano, sarà da consegnarsi entro 24 ore alla cancelleria della Commissione di cura.

Del pari ogni locatore od albergatore dovrà insinuare entro 24 ore l'avvenuta partenza di ogni ospite che avesse da esso dimorato consegnando la rispettiva cedola esattamente riempita e firmata dal locatore od albergatore rispettivamente da un suo incaricato.

Cedole di notifica riguardanti l'arrivo o la partenza di forestieri non soggetti alla tassa di cura saranno da rimettersi dalla Commissione di cura all'ufficio comunale di Lovrana.

La notifica di arrivo e partenza sarà da farsi anche se l'ospite cambiasse alloggio entro il circondario di cura. Fintanto non è consegnata la notifica di partenza, nè sborsata la tassa di cura arretrata, perdura la mallevaria del locatore od albergatore per il pagamento della tassa di cura.

§ 26.

Locatori ed albergatori, i quali non corrispondessero appieno alle prescrizioni di notifica cui sopra, saranno tenuti a risarcire dal proprio alla Commissione di cura le tasse di cura e di musica perdute e potranno eziandio venir multati dall'autorità politica distrettuale con multe di ordine da Cor. 4 a C. 40 a favore del fondo dei poveri di Lovrana.

Per la riscossione delle tasse di cura e di musica e per le multe in denaro è ammissibile l'esecuzione politica.

Str. 10

42 Svezak XII., br. 12. Objava c. k. Namjesništva Primorja od 16. ožujka 1909.

Navedeno predsjedništvo, ukoliko ne bi samo odlučilo o žalbi, podnijet će istu bez odlaganja okružnoj političkoj vlasti, koja će donijeti konačnu odluku.

§ 24.

Iznajmljivači i hotelijeri naplaćivat će od obveznika tjedno lječilišnu i muzičku pristojbu, odnosno svake subote, odnosno na dan odlaska, polažući sljedećeg ponedjeljka odgovarajuće iznose ovlaštenoj osobi Lječilišnog povjerenstva koja se kao takva mora identificirati.

Iznajmljivač i hotelijer odgovoran je kao depozitar u smislu § 957 i sljedećih c.c.u.a. za polaganje Lječilišnom povjerenstvu naplaćene lječilišne pristojbe.

§ 25.

Svaki iznajmljivač ili hotelijer obvezan je gostu odmah po njegovu dolasku podastrijeti prijavnicu, koju će moći besplatno podići u uredu Lječilišnog povjerenstva, te se pobrinuti da ista bude ispravno popunjena u svim njezinim rubrikama.

Prijavnicu, koju je vlastoručno popunio lječilišni gost, trebat će predati u roku od 24 sata u ured Lječilišnog povjerenstva.

Isto tako će svaki iznajmljivač i hotelijer morati prijaviti u roku od 24 sata odlazak svakog gosta koji je kod njega boravio, predajući odgovarajući listić ispravno popunjen i potpisan od iznajmljivača ili hotelijera odnosno od njegova ovlaštenika.

Listići prijava dolaska i odlaska za strance koji nisu podložni plaćanju lječilišne pristojbe trebat će Lječilišno povjerenstvo dostaviti općinskom uredu Lovrana.

Prijava dolaska i odlaska morat će biti popunjena u slučaju kada gost mijenja smještaj u okviru lječilišnog okruga. Dok god nije predana obavijest o odlasku, niti plaćena zaostala lječilišna pristojba, traje obveza iznajmljivača ili hotelijera na plaćanje lječilišne pristojbe.

§ 26.

Iznajmljivači i hotelijeri koji se ne bi u cijelosti pridržavali gornjih propisa o prijavi bit će obvezni na svoj teret nadoknaditi Lječilišnom povjerenstvu izgublenu lječilišnu i glazbenu pristojbu, moći će ih kazniti okružne političke vlasti globama od 4 Kr. do 40 Kr. u korist fonda siromašnih Lovrana.

Radi naplate lječilišne i glazbene pristojbe i za novčane globe, dozvoljeno je političko izvršenje.

Str. 11.

43

Puntata XII. No. 12. Notificazione dell' i. r. Luogotenenza del Litorale del 16 marzo 1909.

§ 27.

La Commissione di cura è obbligata di produrre al più tardi nel mese di febbraio di ogni anno (§ 16) all' i. r. Luogotenenza col tramite dell' Autorità politica distrettuale un rapporto generale intorno all' andamento dell' azienda di cura e all' attività della Commissione di cura.

§ 28.

Il presente regolamento di cura entra in vigore col giorno della sua pubblicazione nel Bollettino delle Leggi ed Ordinanze Provinciali.

§ 27.

Lječilišno povjerenstvo dužno je podnijeti najkasnije u mjesecu veljači svake godine (§ 16) c. k. Namjesništvu putem Okružne političke vlasti opće izvješće o poslovanju lječilišne uprave i aktivnosti Lječilišnog povjerenstva.

§ 28.

Ovaj pravilnik Lječilišnog povjerenstva stupa na snagu danom njegova objavljivanja u Biltenu pokrajinskih zakona i naredaba.

Literatura i izvori

1. Beuc, Ivan, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1985.
2. Blažević, Ivan, „Stoljetni korijeni lovranskog turizma“, u: Kolonić Bistričić, Sandra (ur.), *Lovran u XIX. stoljeću (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 21–26.
3. Capuzzo, Ester, *Dal nesso asburgico alla sovranità italiana: Legislazione e amministrazione a Trento e a Trieste (1918-1928)*, Giuffrè, Milano, 1992.
4. Čulinović, Ferdo, *Riječka država*, Školska knjiga, Zagreb, 1953.
5. Državni arhiv u Rijeci, Sumarni inventar fonda Zemaljski sabor Markgrofovije Istre (1861.–1918.); /1919.-1922./, str. 6–9.
6. Giron, Antun, *Zapadna Hrvatska u Drugom svjetskom ratu*, Adamić, Rijeka, 2004.
7. Kehler, Tatjana – Puharić-Harašlić, Marija, „Lovran – lječilišno i turističko mjesto na prijelazu dvaju stoljeća“, u: Muzur, Amir (ur.), *Potencijali lovranske zdravstvene baštine (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1997., str. 21–22.
8. Kostelac, Melinda, *Povijest liburnijske vodoopskrbe i odvodnje: 125 godina liburnijskog vodovoda i 105 godina odvodnje na području Liburnije*, Komunalac d. o. o. Opatija, Opatija, 2009.
9. Lorencin, Višnja, „Prostorni planovi Lovrana“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 225–229.
10. Lozzi Barković, Julija, „Paolo Grassi i regulacijski plan Rijeke iz 1904. god. (Prilog istraživanju urbanističkog razvoja Rijeke s početka XX. st.)“, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, sv. XL, 1998., str. 157–183.
11. Muzur, Amir, „Lovran i Opatija: stari lječilišni rivali“, u: Muzur, Amir (ur.), *Potencijali lovranske zdravstvene baštine (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1997., str. 26–27.
12. Peršić, Mirjana, *Lovran – turizam i graditeljstvo: Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Adamić, Rijeka, 2002.
13. Peršić, Mirjana, „Razvoj turističke arhitekture Lovrana u XIX. st.“, u: Kolonić Bistričić, Sandra (ur.), *Lovran u XIX. st. (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 17–20.
14. Peršić, Mirjana, „Turistička arhitektura Lovrana na kraju XIX. st. i na početku XX. st.“, *Liburnijske teme*, knj. 6, 1987., str. 201–213.

15. Strčić, Petar, „Prilog povijesti Istarskog sabora (1861-1916)“, *Arhivski vjesnik*, 34–36, 1991.–1992., str. 53–64.
16. Strčić, Petar, „Prilog povijesti Lovrana potkraj XIX. st. i početkom XX. st.“, u: Kolonić Bistričić, Sandra (ur.), *Lovran u XIX. st. (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1998., str. 6–8.
17. *Statuten des Verschönerungs-Vereines zu Lovrana*, Im Selbstverlage – Druck von V. Tomičić i dr., Abbazia, 1901.
18. Svoboda, Johann, *Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge von der Gründung der Anstalt bis auf unsere Tage*, zweiter Band, Wien, 1894.
19. Zakošek, Boris, *Povijest opatijske vlasti*, Grad Opatija, Opatija, 2006.
20. Arhivi i arhivski fondovi:
 - a) Državni arhiv u Rijeci (DARI)
 - Fond 27, Poglavarstvo Općine Lovran
 - Fond 471, Općina Lovran, 1918.–1945.
 - Fond 019, Kotarsko poglavarstvo Volosko
 - Fond 1, Istarski sabor Markgrofovije Istre, opći spis br. 240/98 (kat. XI.), Laurana luogo di cura
 - Fond 1, Z-1, Istarski sabor Markgrofovije Istre, Zapisnici zasjedanja sabora 1861.–1910., sv. 7
 - Fond 1, Istarski sabor Markgrofovije Istre, opći spis br. 1754 (kat. X/4), Cimitero di Lovrana
 - b) Državni arhiv u Trstu (*Archivio di stato di Trieste*, AST)
 - Fondo i. r. Luogotenenza del Litorale, Atti generali (busta 1220, fasc. 39/25, 39/24, busta 2841, fasc. IX 249/08 (1907-1918) busta 2878, fasc. IX 128/18, cl. 291 b busta 2858, fasc. IX 206/11, cl. 291 b busta 2859, fasc. IX 340/11, cl. 292 d)
21. Periodika
 - a) *Naša sloga*, br. 9, god. XXIX., Trst – Pula, 1898., str. 3.
 - b) *Bollettino delle Leggi ed Ordinanze per il Litorale Austro-illirico*, anno 1906, N. III., Trieste, 1907., str. 7–8.
 - c) *Bollettino delle Leggi ed Ordinanze per il Litorale Austro-illirico*, anno 1909, N. XII., Trieste (s. a.), str. 33–43.

RIASSUNTO

Contributo alla ricerca della storia della stazione climatica e balneare a Lovran alla fine del '800 ed all'inizio del '900

Nell'articolo l'autrice ricostruisce il corso e descrive le circostanze del procedimento formale e legale condotto nel periodo tra il 1898 ed il 1909 dai competenti organi amministrativi e politici del Margraviato d'Istria, allo scopo di proclamazione della stazione climatica e balneare a Lovran (luogo di cura; Kurort). Indica inoltre la ricca e non esplorata documentazione archivistica sulla città di Lovran, custodita nell'Archivio di stato di Fiume ed Archivio di stato di Trieste, in Italia. Perciò, pubblica in trascrizione integrale e traduzione dall'italiano in croato, due rilevanti fonti d'archivio, i quali testimoniano la conclusione del suddetto procedimento, dei quali la prima fonte è la Legge del 10 dicembre 1905 colla quale vengono stabilite le norme fondamentali per la regolazione dell'azienda di cura nel circondario di cura di Lovrana, mentre la seconda fonte è la Notificazione dell'i.-r. Luogotenenza del Litorale dd. 16 marzo 1909, no. IX-249/6, concernente il Regolamento di cura per il distretto di cura di Lovrana.

Parole chiave: stazione climatica e balneare, regolamentazione legislativa, Litorale Austro-Illirico, Riviera Austriaca, Lovrana/Lovran, Croazia, '800, '900